

Vayera

וַיֵּרָא

ראשון

И явился ему Превечный в дубраве
Мамре, когда он сидел у входа шатра,
в знойное время дня.

an oak or
other
strong...

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאַלְנֵי מְמָרָא וְהוּא יֹשֵׁב 1

פֶּתַח־הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם:

וְאַתְגְּלִי לֵה יְיָ בְּמִישְׁרֵי מְמָרָא וְהוּא יֹתֵב בְּתֶרֶע

מְשַׁכְנָא כְּמִיחָם יוֹמָא

Rashi

וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומו (בבא מציעא

פו:):

באלוני ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב"ר מב, ח):

ישב. יֵשֵׁב כתיב, בְּקֶשׁ לַעֲמֹד, אמר לו הקב"ה שֵׁב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך (ב"ר מח, ז) שעתיד אני להתיצב בעדת

הדייגין והן יושבין, שנאמר אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֵל (תהלים פב, א):

פתח האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו:

כחם היום. הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים (בבא מציעא פו:), ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים

באים, הביא מלאכים עליו בדמות אנשים:

И он поднял глаза свои, и увидел, и
вот, три мужа стоят против него.
Увидевши, побежал он на встречу им
от входа шатра, и поклонился до
земли.

וַיִּקַּח עֵינָיו וַיַּחְזֵא וְהָא תְּלָתָא גְּבָרִין (נ"י גְּבָרִין) קִיָּמִין
עָלוּהֵי וַיַּחְזֵא וַיִּרְהֹט לְקִדְמוֹתֵהוּן מִתְרַע מִשְׁכָּנָא וּסְגִיד
עַל אֲרָעָא

Rashi

והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ב"ר נ, ב), תדע לך שכן, כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, ובבשורה נאמר ויאמר שוב אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר בלבתי הפני, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט (ב"ר שם), הוא שנאמר ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך, למדת שהאחד היה מציל. נצבים עליו לפניו, כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ב, כ) אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והבין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שיודעים היו שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא וירץ לקראתם. (כך הגירסא ברש"י ישן) בבבא מציעא (פו:), כתיב נצבים עליו, וכתיב וירץ לקראתם, כד חזוהו דהוה שרי ואסר פירשו הימנו, מיד וירץ לקראתם:

И сказал: Господи! если я только
обрел благоволение в очах Твоих, то
не пройди мимо раба Твоего.

וַאֲמַר יי אִם כִּפְעֹן אֲשַׁפְּחִית רַחֲמִין קִדְמָךְ (נ"י בְּעֵינֶיךָ)
לֹא כִפְעֹן תַּעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶךָ

Rashi

ויאמר אדני אם נא וגו'. לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חביריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר, קדש (שבועות לה:), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירץ ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירץ לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי באדם, שנכתב אחר ויולד נח, ואי אפשר לומר, אלא אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות בבראשית רבה (מח, ט):

2 וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו
וַיַּרְא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתָּחוּ אֲרָצָה:

3 וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עַבְדְּךָ:

Да принесут немного воды, тогда
омойте ноги ваши, и обопритесь под
деревом.

4 יִקַּח־נָא מֵעֵט־מַיִם וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת
to support
one's self

הָעֵץ:

יִסְבוּן כָּעֵן זְעִיר מֵיָא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכֶון וְאַסְתְּמִיכוּ תַּחַת

אֵילָנָא

Rashi

יקח נא. על ידי שליח, והקב"ה שלם לבניו על ידי שליח, שנאמר וַיֵּרָם מֹשֶׁה אֶת יְדוֹ וַיִּזְךְ אֶת הַסֵּלַע (במדבר כ, יא):
ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים, שמשתחוים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לביתו (בבא מציעא
פז:), אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם:
תחת העץ. תחת האילן:

А я принесу ломоть хлеба, и вы
подкрепите сердце ваше, потом
уйдете, — так как вы же идете мимо
раба вашего. И они сказали: сделай
так, как говоришь.

5 וְאַקְחָהּ פֶּתַל לֶחֶם וְסִעְדּוּ לְבַבְכֶם אַחֲרֵי תַעֲבְרוּ
to support
a bit

כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה

כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

וְאַסֵּב פֶּתַל דְּלֶחֶמָא וְסִעִידוּ לְבַבְכוֹן בְּתַר כֵּן תַעֲבְרוֹן
אַרִי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּון עַל עֲבָדְכוֹן וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲבִיד כְּמָא
דִּי מִלְלָתָא

Rashi

וסעדו לבכם. בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא. בתורה, וְסִעְדּוּ לְבַבְכֶם (בראשית יח, ה). בנביאים, סֶעַד
לְבָבְךָ פֶתַל לֶחֶם (שופטים יט, ה). בכתובים, וְלֶחֶם לְבַב אֲנֹשׁ וְסֶעַד (תהלים קד, טו). אמר רבי חמא, לבבכם אין כתיב כאן, אלא
לבכם, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים (ב"ר מח, יא):
אחר תעבורו. אחר כך תלכו:

כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם, מאחר שעברתם עלי לכבודי:
כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שבמקרא, כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֹל קוֹרְתִי (בראשית יט, ח), כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פְּנִיךָ (שם
לג, י), כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְתְּיָהּ (שם לח, כו), כִּי עַל כֵּן יִדְעָתָּ חֲנוּתִנוּ (במדבר י, לא):

И поспешил Аврам в шатер к Саре, и
сказал: возьми скорее три саты
крупичатой муки! замеси и сделай
хлебы!

וְאֹחֵי אַבְרָהָם לְמִשְׁכָּנָא לְוֹת שָׂרָה וְאָמַר אוֹחָא תִּלְת
סָאִין קִמְחָא דְסִלְתָּא לְוִשִׁי וְעִבְדִּי גְרִיצָן

6 וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהֲרִי שְׁלֵשׁ
סָאִים קִמְחָא סִלְתָּ לְוִשִׁי וְעִבְדִּי
to knead fine flour flour seah
עָגוֹת : cake

Rashi

קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן של טבחים, לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא:

К скоту же побежал Авраам, и взял
тельца, нежного и хорошего, и дал
отроку, и тот поспешил приготовить
его.

וּלְוֹת תּוֹרֵי רְהִט אַבְרָהָם וַדְּבַר בֵּר תּוֹרֵי רַפִּיף וְטַב
וַיֵּהֱב לְעוֹלָמָא וְאֹחֵי לְמַעַבְדַּי יְתָה

7 וַיָּלֶה־הַבָּקָר רֶגֶז אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רָךְ וְטוֹב
וַיִּתֵּן אֶל־הַנֶּעֱר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ:
tender

Rashi

בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל (בבא מציעא פו:):

אל הנער. זה ישמעאל, לחנכו במצות (ב"ר מח, יג):

И взял сливков и молока и тельца,
которого он приготовил, и поставил
пред ними, а сам стоял подле них под
деревом; и они ели.

וַנְסִיב שְׁמֵן וְחֵלֶב וְכַר תּוֹרֵי דִי עֶבֶד וַיֵּהֱב קִדְמֵיהוֹן
וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עַלְוֵיהוֹן תַּחֲוֹת אֵילָנָא וְאָכְלוּ

8 וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחֵלֶב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן
לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:
butter

Rashi

ויקח חמאה וגו'. ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה (בבא מציעא פז:).

חמאה. שומן החלב שקולטין מעל פניו:

ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמא קמא שתקן, אמטי ואייתי קמייהו:

ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (שם פז: — ב"ר מח, יד):

И сказали ему: где Сара, жена твоя? И он сказал: вот в шатре.

9 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֵהָל:

וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַן שָׂרָה אִתְּךָ וַאֲמַר הָא בְּמִשְׁכְּנָא

Rashi

ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רבה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איז אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בבבא מציעא (דף פז.) איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה, כדי לחבבה על בעלה, אמר רבי יוסי בר חנינא, כדי לשגר לה כוס של ברכה:

הנה באהל. צנועה היא:

Тогда Он сказал: Я опять прииду к тебе в это время через год, и вот, будет сын у Сары, жены твоей. И Сара слышала это у входа шатра, который был позади Его.

10 וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלַיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה-בֵן לְשָׂרָה

אִשְׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו:

וַאֲמַר מֵתָב אֲתוּב לְוִתְךָ כְּעֵדָן דְּאִתּוֹן קִימִין וְהָא בֵּר
לְשָׂרָה אִתְּךָ וְשָׂרָה שָׁמְעַת בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא וְהוּא
אַחֲרֵיהּ

Rashi

כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה, ופסח היה, ולפסח הבא נולד יצחק, מדלא קרינן כָּעֵת אלא כָּעֵת.
כעת חיה. כעת הזאת שתהא חיה לכם, שתהיו כלכם שלמים וקיימים:
שוב אשוב. לא בשרו המלאך שישוב אליו, אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָה ה' הִרְבָּה אֲרֻבָּה, והוא אין בידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן (ב"ר). (אלישע אמר לשונמית לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֶת חוּבְקַת בֶּן, וַתֹּאמֶר אֶל אֶדְנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל תִּכְנָב בְּשַׁפְּתֶךָ, אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני בשר ודם, שהיום חי ומחר מת, בין חי ובין מת למועד הזה וגו'):

והוא אחריי. הפתח היה אחר המלאך:

Авраам же и Сара были стары, они достигли преклонных лет; у Сары перестало уже бывать обычное у женщин.

11 וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים הַדֵּל לַהֲיוֹת לְשָׂרָה

אֶרֶח כְּנָשִׁים:

וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבּוּ עָלוּ בַּיּוֹמִין פֶּסֶק מִלְמַהוּי לְשָׂרָה
אוֹרַח כְּנָשִׂיא

Rashi

חדל להיות. פסק ממנה:

אורח כנשים. אורח נדות:

И смеялась Сара в себе, и сказала: после того, как я состарелась, мне ли иметь вожделение? а господин мой тоже стар!

to fail

בָּלְתִּי

to laugh outright

וּתְצַחֵק

12

שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי

הִיְתָה-לִּי עֲדָנָה וְאֲדֹנִי זָקֵן:

וְחִיכַת שָׂרָה בְּמַעֲהָ לְמִימֶר בְּתֵר דְּסִיבִית הוּת לִי
עוֹלִימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב

Rashi

בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה, אפשר הקרבים הללו טעונים ולד, השדים הללו שצמקו מושכין חלב. תנחומא (שופטים יח):
עדנה. צחצוח בשר, ולשון משנה משיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר, לשון עידן זמן וסת נדות:

Но Превечный сказал Аврааму, для чего это смеялась Сара, сказав: неужели я действительно могу родить? я же стара!

13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם לֵמָּה זֶה צָחָקָה שָׂרָה לֵאמֹר

in deed

הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זִקְנָתִי:

וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָהָם לָמָּה דָּנָן חִיכַת שָׂרָה לְמִימֶר
הַבָּרִם בְּקוֹשְׁטָא אוֹלִיד וְאַנָּא סִיבִית

Rashi

האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדני זקן:

Есть ли что дивное для Превечного?
Об эту пору опять прииду к тебе, в
это время через год, и у Сары будет
сын.

14 הִיפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה
וְלִשְׂרָה בֵּן:

הִיִּתְכַּסִּי מִן קָדָם יְיָ פֶּתַחַמָּא לְזִמָּן אֶתוּב לְוִתֵּךְ כְּעֵדָן
דְּאֶתוֹן קִימִין וְלִשְׂרָה בֵּר

Rashi

היפלא. כתרגמו היתכסי, וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני:
למועד. לאותו מועד המיועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת:

שני

Сара же запералась, сказав: я не
смеялась, потому что она побоялась.
Но Он сказал: нет, ты смеялась.

15 וְתִכְחַשׁ וְלֹא כִי צָחַקְתִּי שְׂרָה | לֹא אָמַר לָא צָחַקְתִּי כִּי | יִרְאָה
וְיֹאמַר | לֹא כִי צָחַקְתִּי:

וְכַדִּיבַת שְׂרָה לְמִימָר לָא תִיכִית אֲרִי דְחִלַּת וְאָמַר לָא
בְּרַם תִּיכִת

Rashi

כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה. והשני משמש בלשון
אלא, ויאמר לא כדברך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו כי משמש בד' לשונות, אי, דלמא, אלא, דהא:

И встали те мужи оттуда, и
направились прямо к Седому, а
Авраам пошел с ними проводить их.

16 וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סֵדֶם וְאַבְרָהָם
הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם:

וַקֻּמוּ מִתַּמָּן גְּבִרְיָא וְאַסְתְּכִיאוּ עַל אִפֵּי סֵדוֹם וְאַבְרָהָם
אֶזְלָא עִמָּהוֹן לְאַלּוּזְאִיהוֹן

Rashi

וישקפו. כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מהשקיפה ממעון קדוש (דברים כו, טו), שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת
הרוגז לרחמים:
לשלחם. ללותם, כסבור אורחים הם:

Но Превечный сказал: утаю ли Я от Авраама, что делаю?

17 וַיְהִיָּה אָמַר הַמַּכְסָּה אֲנִי מְאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:

וַיֵּי אָמַר הַמַּכְסִּי אֲנִי מְאַבְרָהָם דִּי אֲנִי עֶבֶד

Rashi

המכסה אני. בתמיה:

אשר אני עושה. בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גבול הכנעני מצידון וגו' באֶזְכָּה סְדוֹמָה וְעֶמּוֹרָה וגו', קראתי אותו אברהם, אֵב הָמוֹן גוֹיִם, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי:

Авраам же будет народом великим и сильным, и будут благословляться им все народы земли.

18 וְאַבְרָהָם הָיָה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוֹם וְנִבְרָכוּ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

הָאָרֶץ:

וְאַבְרָהָם מְהִירָה יִהְיֶה לְעַם סָגִי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִלָּה
כָּל עַמֵּי אֶרֶץ

Rashi

ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה זָכַר צַדִּיק לְבִרְכָּהּ, הואיל והזכירו ברכו. ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול, ולהתברך בו כל גוי הארץ:

Ибо Я возлюбил его, так как он будет заповедывать сынам своим и дому своему после себя, чтобы соблюдали путь Превечного, творя правду и суд, дабы Превечный дал сбыться на Аврааме тому, что изрек о нем.

19 כִּי יִדְעֹתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו

וְשִׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא

יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:

אֲרִי גְלִי קָדְמִי (גִּי רַמב"ן יִדְעֹתִיָּה) בְּדִיל דִּי יִפְקֹד יֵת
בְּנוֹהֵי וְיֵת אֲנֹשׁ בֵּיתָה בְּתִרְוּהֵי וְיִטְרוֹן אֶרְחֹן דְּתַקְנֹן
קָדָם יֵי לְמַעַבְד צְדָקָתָא וְדִינָא בְּדִיל אֵייתִי יֵי עַל
אַבְרָהָם יֵת דְּמִלֵּל עֲלוּהֵי

Rashi

כי ידעתיו לשון חבה, כמו מודע לְאִשָּׁה (רות ב, א), הֵלֵא בּוֹעֵז מוֹדַעְתָּנוּ (שם ג, ב), וְאַדְעָף בָּשֶׁם (שמות לג, יז), ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם מְקַרְבּוֹ אֲצֵלוֹ וְיודְעוֹ וּמְכִירוֹ. ולמה ידעתיו, למען אשר יצוה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי, לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו, יודע אני בו שיצוה את בניו וגו', אין

למען נופל על הלשון:

יצוה. לְשׁוֹן הַזֶּה כְּמוֹ כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב (אויב א')

למען הביא. כך הוא מצוה לבניו, שִׁמְרוּ דֶרֶךְ ה' כְּדִי שִׁיבִיאוּהוּ' על אברהם וגו'. על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת:

И сказал Превечный: поелику вопль
на Седом и Амору велик, и поелику
грех их весьма тяжек,

20 וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וְעֹמֶרָה כִּי־רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי

כְּבֹדָה מְאֹד:

וַיֹּאמֶר יי קִבַּלְתָּ סְדֹם וְעֹמֶרָה אֲרֵי סְגִיאתָ וְחֻבַּתְהוֹן
אֲרֵי תִקִּיפְתָּ לְחֻדָּא

Rashi

ויאמר ה'. אל אברהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו:

כי רבה. כל רבה שבמקרא הטעם למטה בבי"ת, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי"ש, לפי שמתורגם גדלה כבר, כמו שפירשתי ויהי השמש באה, הנה שבה יבמתך:

Сойду Я и посмотрю: так ли, каков
воплъ на них, дошедший до Меня,
точно поступили они, или нет? Хочу
знать!

21 אֲרֹדָה־נָא וְאֶרְאֶה הַכָּצַעַקְתָּהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ | כָּלָה

וְאִם־לֹא אֲדַעָה:

אֲתִגְלִי כְעַן וְאֶדוֹן הֵכִי קִבַּלְתָּהוֹן דְּעֵלְתָּ לְקֻדְמֵי עֲבָדוֹ
אֲעַבְדַּ עִמָּהוֹן גְּמִירָא אִם לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא
אֲתַפְּרַע

Rashi

ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשיהם:

הכצעקתה. של מדינה:

הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדם, כָּלָה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, ועתה הורד עֲדִיף מֵעֲלִיף וְאֲדַעָה מָה אֲעֲשֶׂה לָךְ (שמות לג, ה), ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה, צעקת ריבה אחת, שהרגוה מיתה משונה, על שנתנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט:):

И обратились оттуда те мужи и
пошли в Седом; Авраам же стоял еще
пред Превечным.

וַיָּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדֵנּוּ עֹמֵד
לִפְנֵי יְהוָה:

Rashi

ויפנו משם. ממקום שאברהם ליווה שם:

ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה
לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אברהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (ב"ר מט, ז) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן):

И подошел Авраам, и сказал:
неужели погубишь Ты праведника
вместе с нечестивцем?

וַיֵּגֶשׂ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפֶּה צְדִיק עִם־רָשָׁע:

properly

23 וַיֵּגֶשׂ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפֶּה צְדִיק עִם־רָשָׁע:

Rashi

ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה וַיֵּגֶשׂ יוֹאָב וגו' (שמואל-ב י, יג), הגשה לפיוס וַיֵּגֶשׂ אֱלִיָּהוּ יְהוֹדָה, והגשה לתפלה וַיֵּגֶשׂ
אֱלִיָּהוּ הַנָּבִיא (מלכים-א יח, לו), ולכל אלה נכנס אברהם, לְדַבֵּר קְשׁוֹת וּלְפִיּוֹס וּלְתַפְּלָה:
האף תספה. הגם תספה. ולתרגומו של אונקלוס שתרגומו לשון רוגז, כך פירושו, האף יִשְׁאַף שתספה צדיק עם רשע:

Быть может есть пятьдесят
праведников в городе, неужели Ты
погубишь, и не простишь этого места
ради пятидесяти праведников,
которые в нем?

אֲוִלֵּי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפֶּה
וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר
בְּקִרְבָּה:

Rashi

אולי יש חמשים צדיקים. עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי ה' מקומות יש, ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה
תמית הצדיקים:

Недостойно Тебя сделать подобное,
убивать праведника вместе с
нечестивцем, чтобы с праведником
было то же, что с нечестивцем; это
недостойно Тебя! Неужели Судия
всей земли не учинит правосудия?

קושטא אנון דינך מלמעבד פפתגמא הדין לקטלא
זכאה עם חיבא ויהי זכאה פחיבא קושטא אנון דינך
דין כל ארעא לא יעבד דינא

25 חללה לך מעשית | כדבר הזה להמית צדיק ^{God forbid}

עם-רשע והיה כצדיק פרשע חללה לך השפט
כל-הארץ לא יעשה משפט:

Rashi

חלילה לך. חולין הוא לך, יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל צדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה:
כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו:
חלילה לך. לעולם הבא:
השופט כל הארץ. נקוד בחט"ף פת"ח ה"א של השופט, לשון תמיה, כי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:

И Превечный сказал: если найду в
Седоме пятьдесят праведников, в
самом городе, то прощу все это место
ради них.

ואמר יי אם אשכח בסדום חמשים זכאין בגו קרתא
ואשובק לכל אתרא בדילהון

26 ויאמר יהוה אם-אמצא בסדם חמשים צדיקים בתוך

העיר ונשאתי לכל-המקום בעבורם: ^{properly}

Rashi

אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם, תלה בה הכתוב:

И Авраам отвечал, и сказал: вот, Я
решился говорить Господу, хотя я
прах и пепел.

ואתב אברהם ואמר הא כען שריתי למללא קדם יי
ואנא עפר וקטם

27 ויען אברהם ויאמר הנה-נא ^{properly} הואלתי לדבר אל-אדני

ואנכי עפר ואפר:

Rashi

הוואלתי. רציתי כמו ויואל משה:
ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמך אשר עמדו לי:

Быть может до пятидесяти
праведников не достанет пяти,
неужели Ты истребишь из-за этих
пяти весь город? И Он сказал: не
истреблю, если Я найду там сорок
пять.

מֵאִים יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁין וְכָאִין חֲמִשָּׁא הִתְחַבֵּל בְּחִמְשָׁא
יֵת כָּל קִרְתָּא וְאָמַר לָא אֶחְבֵּל אִם אֶשְׁכַּח תַּמָּן
אַרְבָּעִין וְחֲמִשָּׁא

28 אֲוִלֵי יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִם חֲמִשָּׁה הִתְשַׁחֲתִית

בְּחִמְשָׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אִם־אֶמְצָא
שָׁם אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה:

Rashi

התשחית בחמשה. והלא הן ט' לכל כרך, ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם:

И он продолжал еще говорить Ему, и
сказал: может быть найдется там
сорок? И Он сказал: не сделаю того
ради этих сорока.

וְאוֹסֵף עוֹד לְמַלְלָא קְדָמוּהִי וְאָמַר מֵאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן
אַרְבָּעִין וְאָמַר לָא אֶעֱבֹד גְּמָרָא בְּדִיל אַרְבָּעִין

29 וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים

וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:

Rashi

אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או עשרים יצילו ב' מהם, או עשרה יצילו אחת מהם:

И он сказал: да не прогневаются
Господь, что Я говорю: может быть
найдется там тридцать? И Он сказал:
не сделаю, если найдется там
тридцать.

וְאָמַר לֹא כַעַן יִתְגַּף קָדָם יי (נ"י רוגזא דיי) וְאֶמְלִל
מֵאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וְאָמַר לֹא אֶעֱבֹד גְּמָרָא אִם
אֶשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין

30 וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יִחַר לְאֲדֹנָי וְאֶדְבָּרָה אוֹלֵי יִמָּצְאוּן שָׁם

שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:

И он сказал: вот, я решился говорить
Господу, может быть найдется там
двадцать? И Он сказал: не истреблю
ради этих двадцати.

וַאֲמַר הָא כְּעַן שְׂרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם יְיָ מֵאִים יִשְׁתַּכַּחֲוֹן
תַּמָּן עֲשָׂרִין וַאֲמַר לֹא אֶחָבֵל בְּדִיל עֲשָׂרִין

31 וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֲלֹתִי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אֱלֹהֵי יִמְצְאוֹן

שֵׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בְּעָבוֹר הָעֲשָׂרִים:

Rashi

הואלתי. רציתי, כמו ויואל משה:

И он сказал: да не прогневается
Господь, хочу говорить лишь этот раз:
может быть найдется там десять? И
Он сказал: не истреблю ради этих
десяти.

וַאֲמַר לֹא כְּעַן יִתְקַף קָדָם יְיָ (נ"י רִוְגָזָא דִּי) וַאֲמַלְלִי
בְּרַם זְמַנָּא הָדָא מֵאִים יִשְׁתַּכַּחֲוֹן תַּמָּן עֲשָׂרָא וַאֲמַר לֹא
אֶחָבֵל בְּדִיל עֲשָׂרָא

32 וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יֵחָר לֵאדֹנָי וְאֶדְבַּרְהָ אֶן־הִפְעֵם אֱלֹהֵי

יִמְצְאוֹן שֵׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בְּעָבוֹר

הָעֲשָׂרָה:

Rashi

אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ביקש, אמר, דור המבול היו ח', נח ובניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צירוף כבר בקש ולא מצא:

И ушел Превечный, как только
перестал говорить с Авраамом;
Авраам же возвратился в свое место.

וַאֲסַתְלַק יִקְרָא דִּי כַּד שְׂצִי לְמַלְלָא עִם אַבְרָהָם
וַאֲבְרָהָם תָּב לְאַתְרָהּ

33 וַיֵּלֶךְ יְהוָה כְּאִשֶּׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וַאֲבְרָהָם

שָׁב לְמִקְמוֹ:

Rashi

וילך ה' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין:

ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, לפיכך ויבואו שני המלאכים סדומה להשחית.

שלישי

בראשית 19

И пришли те два ангела в Седом
вечером, когда Лот сидел у ворот
Седома; и увидел их Лот, и встал на
встречу им, и поклонился лицом до
земли.

וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב
בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיֵּרָא לֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם
אָרְצָה:

1 וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב

בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיֵּרָא לֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם

אָרְצָה:

Rashi

שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותו שבאלרפאות את אברהם, והשלישי שבא לבשר את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו:

המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אברהם שכחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים:

בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא:

ולוט יושב בשער סדום. יושב כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם (ב"ר נ, ג):

וירא לוט וגו'. מבית אברהם למד לחזור על האורחים:

И сказал: прошу, государи мои!
зайдите же в дом раба вашего, и
ночуйте, и омойте ноги ваши, и
встанете рано, и пойдете в путь свой.
Они же сказали: нет, а на улице
будем ночевать.

וַאֲמַר בְּבָעוּ כָעַן רַבּוֹנַי זִוְרוּ כָעַן לְבֵית עֲבָדְכֶם וּבֵיתוֹ
וְאֶסְחוּ רַגְלֵיכֶם וּתְקַדְמוּן וּתְהָיון לְאֶרְחֶכֶם וַאֲמָרוּ לֹא
אֵלֶּהָן בְּרַחוּבָא וּבֵית

2 וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ
וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ
לֹא כִּי בְרַחוּב נָלִין:

Rashi

הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים לי, אחר שעברתם עלי. דבר אחר הנה נא, צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם, וזו היא עצה נכונה:

סורו נא. עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסים שם, לכך נאמר סורו (ב"ר נ, ד):
ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, אלא כך אמר לוט, אם כשיבאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם, שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו:
ויאמרו לא. ולאברהם אמרו כֵּן תַעֲשֶׂה, מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (ב"ר שם):
כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בלשון אלא, שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר נלין:

Но он очень упрашивал их; тогда они
зашли к нему, и вошли в дом его; и он
сделал им пир, и опресноков напек, и
они ели.

וַאֲתַקֵּף בָּהֶן לַחֲדָא וְזָרוּ לְוִתָּהּ וְעָלוּ לְבֵיתָהּ וַעֲבַד
לָהֶן מִשְׁתֵּיָא וּפִטִּיר אָפָא לָהֶן וַאֲכָלוּ

3 וַיִּפְצֹר אֲבָם מֵאֲד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֵאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ
לָהֶם מִשְׁתֵּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ

Rashi

ויסרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו:
ומצות אפה. פסח היה:

Еще не легли они, как люди города,
люди Седома, окружили дом, от
молодого до старого, весь народ со
всех концов.

עַד לֹא שָׁכְבוּ וְאֲנָשֵׁי קִרְיַת אֱדֹם אָקִיפוּ עַל
בֵּיתָא מַעֲלִימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מְסֻפָּה

4 טָרַם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדֹם נָסְבוּ עַל-הַבַּיִת
מִנֶּעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-הָעָם מִקְצָה:

Rashi

טרם ישכבו ואנשי העיר אדמי סדום. כך נדרש בבראשית רבה (נ, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רובם רשעים, עודם מדברים בהם, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אדמי רשע, נסבו על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים אדמי סדום, כמו שאמר הכתוב, וְאֲנָשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחָטָאִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו צדיק אחד אין בהם:

И зывали к Лоту, и сказали ему: где
те люди, которые пришли к тебе в эту
ночь? выведи их к нам, и мы познаем
их.

וְקָרוּ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵה אֵן גְּבִרְיָא דִּי אָתוּ לְוִתְךָ לַיְלָא
אִפְקִינוּ לְוִתְנָא וְנִדְעָ יְתְהוֹן

5 וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ
אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:

Rashi

ונדעה אותם. במשכב זכר, כמו אשר לא ידעו איש (ב"ר שם): (ח)

И вышел Лот к ним ко входу, а дверь
запер за собою.

וּנְפַק לְוִתְהוֹן לֹט לְתַרְעָא וְדָשָׂא אֶחָד בְּתִרוּהִי

6 וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לֹט הַפֶּתַח וְהַדְלֵת סָגַר אַחֲרָיו:

И сказал: прошу, братья мои, не
делайте зла.

וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן אֲחֵי לֹא תַבְאִישוּן

7 וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אֲחֵי תִרְעוּ:

Вот, у меня две дочери, которые не знали еще мужа, их-то хочу вывести к вам, и делайте с ними, как угодно в глазах ваших; только людям этим не делайте ничего, так как они пришли под сень крова моего.

הָא כְּעַן לִי תַרְתִּינָן בָּנִין דִּי לֹא יָדְעִינוּ גְּבֵר אִפְּק כְּעַן
יִתְהוֹן לְוִתְכוֹן וְעִיבִידוּ לְהוֹן כְּדַתְקֵן בְּעִינִיכוֹן לְחֹד
לְגַבְרִיא הָאֵלִין לֹא תַעֲבִדוּן מִדַּעַם אַרִי עַל כֵּן עָלוּ
בְּטַלְל שְׁרוּתִי

8 הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא

אֹתָהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאִנְשִׁים

הָאֵל אֶל-תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצֶל ^{beam} קֶרְתִּי :

Rashi

האל. כמו האלה:

כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו בצל קורת. תרגום בטלל שרותי, תרגום של קורה שרותא:

Но они сказали: пойді прочь! и сказали: некий пришел, чтобы проживать, а хочет судить! теперь мы поступим с тобою хуже, чем с ними! И весьма напирала на этого человека, на Лота, и подошли, чтобы выломать дверь.

וַאֲמָרוּ קָרֵב לְהָלֹא וַאֲמָרוּ חֵד אֲתָא לְאַתְוִתְבָּא וְהָא
דִּינָא דִּינָא כְּעַן נִבְאֵשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וְתַקִּיפוּ בְּגַבְרָא
בְּלוֹט לְחֻדָּא וּקְרִיבוּ לְמַתְבֵּר דְּשָׂא

9 וַיֹּאמְרוּ | גֵּשׁ- הֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא-לְגֹר ^{onward}

וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֲתָה נֵרַע לָךְ מֵהֵם וַיַּפְּצֻוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט

מֵאֵד וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁכֵר הַדֶּלֶת:

Rashi

ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה, כלומר התקרב לצדדין ותתרחק ממנו, וכן כל הלאה שבמקרא לשון רחוק, כמו וְהָאֵלָהָה (במדבר יז, ב), הנה הִתְחַצֵּי מִמָּדָה וְהָלָאָה (שמואל-א כ, כב). גש הלאה, המשך להלן, בלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, אין אנו חוששין לך, ודומה לו קרב אֵלֶיךָ אֶל תַּגֵּשׁ בִּי (ישעיה סה, ה), וכן גֵּשׁ לִי וְאִשְׁכָּה (שם מט, כ), המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין, איך מלאך לבך. על שאמר להם על הבנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד בא לגור, אדם נכרי יחיד אתה בינינו שבאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית

מוכיח אותנו:

הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח:

Тогда мужи те простерли руку свою, и
ввели Лота к себе в дом, а дверь
заперли.

וְאוֹשִׁיטוּ גְבֵרִיָּא יָת יְדֵיהֶון וְאַיְתִיאוּ יָת לוֹט לְוִתְהֶון
לְבֵיתָא וְיָת דְּשָׂא אֶחָדוּ

Людей же, которые были при входе
дома, поразили слепотою, от малого
до великого, так что они утомились,
отыскивая дверь.

וְיָת גְבֵרִיָּא דִּי בְתָרַע בֵּיתָא מְחוּ בְּשִׁבְרִירִיָּא מוֹעִירָא
וְעַד רַבָּא וּלְאִיו לְאַשְׁכְּחָא תְרַעָא

10 וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם

הַבַּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ:

11 וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַפֶּתַח הָכֹל בְּסִנְוִרִים מְקַטְּן ^{blinding}

וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמַצָּא הַפֶּתַח:

Rashi

פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין:

בסנורים. מכת עורון:

מקטן ועד גדול. הקטנים התחילו בעבירה תחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפורענות מהם (ב"ר נ, ח):

И сказали те мужи Лоту: кто у тебя
есть еще здесь? зятьев и сынов твоих и
дочерей твоих, и все, что у тебя в
городе, выведи из этого места.

וְאַמְרוּ גְבֵרִיָּא לְלוֹט עוֹד מִן לָךְ הָכָא חֲתָנָא וּבָנֶיךָ
וּבָנֶתֶיךָ וְכָל דִּי לָךְ בְּקִרְתָּא אִפִּיק מִן אֶתְרָא

12 וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֶּה חֵתֶן וּבָנֶיךָ

וּבָנֶתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הוּצָא מִן־הַמָּקוֹם:

Rashi

עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי יש לך עוד בעיר הזאת, חוץ מאשתך ובנותיך שבבית:

חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן או בנים ובנות, הוצא מן המקום:

ובניך. בני בנותיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סנגוריא עליהם, שכל

הלילה היה מליץ עליהם טובות. קרי ביה מי לך פה:

Ибо мы истребляем место это, потому
что велик вопль на них к Превечному,
и Превечный послал нас истребить
его.

אַרִי מַחְבְּלִין אֲנַחְנָא יְת אַתְרָא הָדִין אַרִי סְגִיאת
קַבְלִתְהוֹן קָדָם יי וְשִׁלְחָנָא יי לְחַבְלוֹתָהּ

И вышел Лот, и говорил с зятьями
своими, долженствовавшими взять за
себя дочерей его, и сказал: встаньте,
выйдите из этого места, ибо
Превечный истребляет этот город. Но
он показался шутящим в глазах
зятьев своих.

וּנְפַק לֹוט וּמְלִיל עִם חֲתָנוּהִי נָסְבִי בְּנִתָּהּ וְאָמַר קוֹמו
פּוֹקוּ מִן אַתְרָא הָדִין אַרִי מַחְבֵּל יי יְת קִרְתָּא וְהָוּה
כְּמַחְיָךְ בְּעֵינֵי חֲתָנוּהִי

И как только заря взошла, ангелы
начали торопить Лота, сказав: встань,
возьми жену твою и обеих дочерей
твоих, находящихся здесь, дабы ты не
погиб за беззаконие этого города.

וּכְמָסַק צָפְרָא הָוּה וּדְחִיקוּ מְלֹאכִיָּא בְּלוֹט לְמִימְרָ קוֹם
דְּבַר יְת אַתְתָּךְ וְיְת תְּרִמִּין בְּנִתָּךְ דְּאִשְׁתַּכְחוּן מִהִימָנָא
עֲמָךְ דִּילְמָא תִּלְקִי בְּחוּבֵי קִרְתָּא

13 כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גְדֹלָה צַעֲקָתָם
אֶת־פָּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

14 וַיֵּצֵא לֹוט וַיְדַבֵּר | אֶל־חֲתָנָיו | לִקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמְרוּ
קוֹמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר
וַיְהִי כְּמִצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

to laugh
outright

Rashi

חַתָּנָיו. שְׁתֵּי בָנוֹת נִשְׂאוֹת הָיוּ לוֹ בְּעִיר:
לִקְחֵי בָנוֹתָיו. שְׂאוֹתָן שְׁבִיבִית אֲרוֹסוֹת לָהֶם:

15 וְכַמּוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֹּאצִּצוּ הַמְּלָאכִים בְּלוֹט לֵאמֹר
קוֹם לֶחַ אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּה־
תִּסָּפֶה בְּעֵינֵי הָעִיר:

to press

properly

Rashi

וַיֹּאצִּצוּ. כְּתַרְגוּמוֹ וּדְחִיקוּ, מִהֲרוּהוּ:

הנמצאות. המזומנות לך בבית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא:
תספה. תהיה כלה, עד תום כל הדור, מתורגם, עד דסף כל דרא:

Но он мешкал; тогда те мужи взяли за
руку его, и за руку жену, и за руку
обеих дочерей его, по милосердию
Превечного над ним, и вывели его, и
оставили его вне города.

16 וַיִּתְּמָהּ מְלָהּ | וַיַּחֲזְקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד
שְׁתֵּי בָנֹתָיו בְּחַמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצֵאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ
לְעִיר: properly compassion

וְאֶת־עַכְבִּי וְאֶת־קִיפִי גִבְרִיָּא בִּידָהּ וּבִידָהּ דְּאִתְתָּהּ וּבִידָהּ
דְּתַרְתִּין בְּנֵתָהּ כְּרַחֵם (נ"י כד חס) יי עלוהי וְאֶפְקוּהִי
וְאֲשֵׁרוּהִי מִבְּרָא לְקִרְתָּא

Rashi

ויתמהמה. כדי להציל את ממונו:

ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, וחבירו להפוך סדום, לכך נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (ב"ר נ, יא):

И было, когда они вывели их вон,
сказал Он: спасайся ради жизни
твоей, и не оглядывайся назад, и не
останавливайся во всей окрестности;
на гору спасайся, дабы ты не погиб.

17 וַיְהִי כִּהְיוּצִיִּאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶט עַל־נַפְשִׁי
אֶל־תְּבִיט אַחֲרָיָהּ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכְּפָר הַהִרָה הַמֶּלֶט
פְּנֵי־תַסְפָּה: properly

וַהֲוָה כַּד אֶפְיְקוּ יִתְהוֹן לְבָרָא וְאָמַר חוּס עַל נַפְשִׁי לָא
תַסְתַּכִּי לְאַחֲוָרָהּ וְלֹא תָקוּם בְּכָל מִישְׁרָא לְטוּרָא
אֲשֶׁתָּנֹב דְּלָמָּא תִּלְקִי

Rashi

המלט על נפשך. דיך להציל נפשות אל תחוס על הממון:

אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, ובזכות אברהם אתה ניצול, אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול:
בכל הככר. ככר הירדן;

ההרה המלט. אצל אברהם ברח, שהוא יושב בהר, שנאמר וַיַּעֲתֶק מִשְׁם הָהָרָה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אֶל
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֱהֻלָּה בְּתַחֲלָה, ואף על פי שכתוב וַיֵּאָהֶל אַבְרָם וְגו', אהלים הרבה היו לו, ונמשכו עד חברון.
המלט. לשון השמטה, וכן כל אמלטה שבמקרא, אשמוצי"ר בלע"ז, וכן וְהַמְלִיטָה זָכָר (ישעיה סו, ז), שנשמט העובר מן
הרחם. כְּצִפּוֹר נִמְלָטָה (תהלים קכד, ז), לא יָכְלוּ מֶלֶט מִשָּׂא (ישעיה מו, ב), להשמיט משא הרעי שבנקביהם:

Но Лот сказал им: нет, Господи!

18 וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֶל־נָא אֲדֹנָי:

וַיֹּאמֶר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן רַבּוֹנִי (נ"י)

Rashi

אל נא אדני. רבותינו אמרו (שבועות לה:): שם זה קדש, שנאמר בו להחיות את נפשי, מי שיש בידו להמית ולהחיות, ותרגומו בבעו כען ה':
אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה:
נא. לשון בקשה:

Вот, раб Твой обрел же благоволение
в очах Твоих, и величественно явил
Ты милость Твою, которую Ты сделал
со мною, оставивши мне жизнь; но я
не могу спастись на гору, иначе
застигнет меня беда, и я умру.

19 הִנֵּה־נָא מָצָא עֲבָדְךָ חַן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר

עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֵנֹכִי לֹא אוֹכֵל

לְהַמְלִיט הַהָרָה פֶּן־תִּדְבְּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי:

הָא כְעַן אֲשַׁכַּח עֲבָדְךָ רַחֲמִין קְדָמְךָ וְאַסְגִּיתָא טִיבוּתְךָ
דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי לְקִימָא יְת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אָנָּא יָכִיל
לְאַשְׁתַּזְבָּא לְטוֹרָא דִּילְמָא תַּעֲרַעְנֵנִי בְּשִׁתָּא וְאִימוֹת

Rashi

פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל,
וכשאבא אצל צדיק, אני כרשע, וכן אמרה הצרפית לאליהו כי באת אלי להזכיר את עוֹנֵי (מלכים-א יז, יח), עד שלא באת
אצלי, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ)

Вот, этот город близок, чтобы убежать
туда, он и мал; позволь мне спастись
туда, — ведь он мал, и я останусь жив.

20 הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִיא

מִצְעָר מִצְעָר אֲמַלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וְתַחֲי

petty

נַפְשִׁי:

הָא כְעַן קִרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמַעִירוֹק לְתַמָּן וְהִיא
זַעִירָא אֲשִׁתַּזְב כְּעַן תַּמָּן הֲלֹא זַעִירָא הִיא וְתַתְקִים
נַפְשִׁי

Rashi

העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתיישיבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין, ומה היא קריבתה, מדור
הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן נ"ב שנה, שפלג
מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור

ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי צ"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרבה סדום היה אברהם בן צ"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, וצוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א:

הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אתה להניחה:
ותחי נפשי. בה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי בה:

רביעי

И Он сказал ему: вот, угождаю тебе и
в этом, не испровергая города, о
котором ты говорил.

21 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאַתִּי פָנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי
הַפְכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

וַיֹּאמֶר יְיָ הֵאָּה נְסִיבִית אִפְּךָ אֶף לְפִתְגָמָא הָדִין בְּדִיל
דְּלֹא לְמַהֲפֹךְ יֵת קִרְתָּא דְּבַעֲיָתָא עָלָהּ

Rashi

גם לדבר הזה. לא דיך שאתה ניצול, אלא אף כל העיר אציל בגללך:
הפכי. הופך אני, כמו עד באי, אַחֲרֵי רְאִי, מְדֵי דְבָרֵי בּוֹ (ירמיה לא, יט):

Поспешай, спасайся туда! ибо ничего
не могу сделать до прихода твоего
туда. Поэтому дали имя городу тому
Цоар.

22 מִהֵרָ הִמְלִיט שְׁמָהּ כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בֹּאָךָ
שְׁמָהּ עַל־כֵּן קָרָא שְׁמֵהָ־עִיר צוֹעַר:

אוֹחִי לֹא־שְׁתַּיֵּב תִּמְנָן אֲרִי לֹא אוֹכֹל לְמַעַבְד פִּתְגָמָא עַד
מִיתָךְ לְתִמְנָן עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ דְּקִרְתָּא צוֹעַר

Rashi

כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו כי מִשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד
שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן:
כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד:
על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

Солнце возшло на землю, когда Лот
пришел в Цоар.

23 הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צִעְרָה:

שֶׁמֶשׁ אַנְפֵּק עַל אֶרֶץ אֶלְוֹט עַל לְצוּעַר

И Превечный дождем пролил на
Седом и Амору серу и огонь, от
Превечного, с неба.

24 וַיְהִי הָהֵמָּה הַמֵּטֵיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גִפְרִית וָאֵשׁ sulfur

מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:

וַיִּי אֲמָטֵר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גִפְרִיתָא וְאֶשְׁתָּא מִן

קָדָם יי מִן שָׁמַיָא

Rashi

וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' המטיר, הוא ובית דינו:

המטיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לבנה אומרים, אילו היה בלילה כשהלבנה מושלת, לא היינו חרבין, ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת, לא היינו חרבים, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים:

המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח שירה פ"ה):

מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו נָשִׁי לְמֶדֶה, ולא אמר נָשִׁי. וכן אמר דוד קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עֲבָדֵי אֲדוֹנֵיכֶם (מלכים"א א, לג), ולא אמר מְעַבְדֵי. וכן אחשורוש בָּשָׂם הַמֶּלֶךְ, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ד', ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב כִּי בָם יִדִּין עַמִּים וגו' (איוב לו, לא), כשבא ליסר הבריות, מביא עליהם אש מן השמים, כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן, מן השמים, הגני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז, ד):

И испроверг города эти и всю
окрестность и всех жителей этих
городов и произрастения земли.

25 וַיִּהְיֶה וַיִּסְפֹּךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל־הַפְּכָר וְאֶת כָּל־יִישְׁבֵי

a sprout

הָעָרִים וְצִמָּח הָאֲדָמָה:

וַיִּסְפֹּךְ יֵת קְרוּיָא הָאֵלִין וְיֵת כָּל מִישְׁרָא וְיֵת כָּל יִתְבִּי

קְרוּיָא וְצִמָּחָא דְאֶרֶץ

Rashi

ויספך את הערים וגו'. ארבעתן יושבות בסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר בְּחִלְמִישׁ שָׁלַח יְדוֹ וגו' (איוב כה, ט):

И оглянулась жена его позади, и
стала соляным столбом.

26 וַתִּבֹּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתִּהְיֶי נָצִיב מְלַח: something stationary

וַאֲסִתְכִּיאֵת אֶתְתָּהּ מִבְּתְרוּהִי וְהוּת קָמָא דְמִלְחָא

Rashi

ותבט אשתו מאחריו. מאחריו של לוט:

ותהי נציב מלח. במלח חטאה ובמלח לקתה, אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה (ב"ר נ, ד):

И пошел Авраам рано утром к месту,
где стоял пред Превечным.

27 וַיֵּשְׁכֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֱלֹהֵי־מָקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם

אֶת־פְּנֵי יְהוָה:

וְאֵלֶּים אַבְרָהָם בְּצִפְרָא לְאַתְרָא דְשִׁמְשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ

קָדָם יי

И посмотрел на пространство Седома
и Аморы и на все пространство
окрестной земли, и увидел, и вот,
густой дым поднялся с земли, как
густой дым обжигальной печи.

28 וַיִּשְׁקֹף עַל־פְּנֵי סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וְעַל־כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ

properly

הַכְּפֹר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטָר הָאֶרֶץ כְּקִיטָר

steam

furnace

הַכְּבֻשָׁן :

וְאִסְתָּכִי עַל אִפֵּי סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וְעַל כָּל אִפֵּי אֶרְעָא

דְּמִישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תַּנְנָא דְאַרְעָא כְּתַנְנָא

דְּאַתְוִנָא

Rashi

קיטור. תימור של עשן שור"א, בלע"ז:

כבשן. חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל כבשן שבתורה:

И было, когда истребил Бог города
окрестности, вспомнил Бог об
Аврааме, и выслал Лота из среды
испровержения, когда испровергал
города, в которых жил Лот.

29 וַיְהִי בַשָּׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עֲרֵי הַכְּפֹר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים

she turned

אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה בְּהַפּוֹךְ

אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בֵּהֶן לוֹט:

וְהָיָה בְּחִבְלוֹת (נ"י פד חבל) יי ית קרני מישרא ודכיר

יי ית אברהם ושלח ית לוט מגו הפכתא פד הפך ית

קרניא די הוה יתב בהן לוט

Rashi

ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא, ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקב"ה עליו (ב"ר נא, ו):

И вышел Лот из Цоара и засел в горе,
и обе дочери его с ним, потому что он
боялся жить в Цоаре, и засел в
пещере, он и обе дочери его.

וּסְלַק לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּתֵב בְּטוֹרָא וַתְּרִתִּין בְּנֵתָה עִמָּה
אֲרִי דְחִיל לְמִתֵּב בְּצוֹעַר וַיֵּתֵב בְּמַעְרְתָא הוּא וַתְּרִתִּין
בְּנֵתָה

И старшая сказала младшей: отец
наш стар, а мущины нет в этой земле,
чтобы войти к нам по обычаю всей
земли.

וְאַמְרַת רַבְתָּא לְזַעֲרָתָא אַבּוּנָא סִיב וּגְבַר לִית בְּאַרְעָא
לְמִיעַל עֲלֵנָא כְּאוֹרַח כָּל אֲרָעָא

Rashi

כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום:

וְתֹאמַר הַבְּכִירָה אֶל-הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין
בְּאֶרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדָרֵךְ כָּל-הָאָרֶץ:

the eldest daughter
little

Rashi

אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי, שמא ימות או יפסוק מלהוליד:
ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב, כמו בדור המבול. (ב"ר נא, ח):

Прийди, напоим отца нашего вином,
и ляжем с ним, и восставим от отца
нашего потомство.

אֵיתָא נַשְׁקִי יֵת אַבּוּנָא חֲמָרָא וְנִשְׁכּוּב עִמָּה וְנָקִים
מְאַבּוּנָא בְּנִין

И они напоили отца своего вином в
ту же ночь, и вошла старшая, и легла
с отцом своим, а он не знал, когда она
легла, и когда она встала.

וְאַשְׁקִיָּאָה יֵת אַבּוּהֶן חֲמָרָא בְּלֵילָא הוּא וְעֵלֶת רַבְתָּא
וְשָׁכִיבָא עִם אַבּוּהָא וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְקִימָהּ

לָכֶּה נִשְׁקָה אֶת-אֲבִינוּ יֵין וְנִשְׁכָּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מְאַבִּינוּ
זָרַע:

וְתִשְׁקִין אֶת-אֲבִיהֶן יֵין בְּלֵילָה הוּא וְתִבָּא הַבְּכִירָה
וְתִשְׁכָּב אֶת-אֲבִיהָ וְלֹא-יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִימָהּ:

ותשקין וגו'. יין נזדמן להם במערה, להוציא מהן שני אומות:

ותשכב את אביה. ובצעירה כתיב ותשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדתה, חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה, אבל בכירה שפתחה בזנות, פרסמה הכתוב במפורש.

ובקומה של בכירה נקוד על וי"ו של ובקומה לומר, שבקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשנות. (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מבשרו):

the next
day

34 וַיְהִי מִמָּחָרֶת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה

last night

הַוֹשֶׁכֶּבֶתִי אִמִּי אֶת־אָבִי נִשְׁקְנוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה

וּבֹאִי שֹׁכְבִי עִמּוֹ וְנָתַתִּי מֵאֲבִינוּ זֶרַע:

И было, на следующее утро, сказала старшая младшей: вот, я легла вчера с отцем моим; напоим его вином и в эту ночь, и ты войди, ляг с ним, и восставим от отца нашего потомство.

וַהֲוָה בַּיּוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וַאֲמַרְתָּ רַבָּתָא לְזַעְרָתָא הָא
שְׂכִיבִית רַמָּשָׁא עִם אָבָא נִשְׁקְנָה חֲמָרָא אַף בְּלַיְלָא
וְעוֹלִי שְׂכִיבִי עִמָּה וְנָתַתִּים מֵאֲבִינָא בְּנִין

И напоили и в эту ночь отца своего вином, и встала младшая, и легла с ним, а он не знал, когда она легла, и когда встала.

וַאֲשָׁקִיָּאָה אַף בְּלַיְלָא הָהוּא יָת אָבִיהֶן חֲמָרָא וְקָמַת
זַעְרָתָא וּשְׂכִיבַת עִמָּה וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְקִימָהּ

И зачали обе дочери Лотовы от отца своего.

וְעַדִּיאַן תַּרְתִּין בְּנֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן

ותהרין וגו'. אף על פי שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן (ס"א עדותן) לחוץ, ונתעברו מביאה ראשונה:

И старшая родила сына, и нарекла
имя ему: Моав; он родоначальник
Моавитян доныне,

37 וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב

עַד־הַיּוֹם:

וַיֵּלֶדֶת רַבָּתָא בֶּר וַקֶּרֶת שְׁמָהּ מוֹאָב הוּא אֲבוֹהוֹן
דְּמוֹאָבָא עַד יוֹמָא דִּין

Rashi

מואב. זו שלא היתה צנועה פירשה שמאביה הוא, אבל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שכר בימי משה, שנאמר בבני
עמון אל תתגר בם (דברים ב, יט), כלל, ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחמו בם, אבל לצערן התיר לו:

И младшая также родила сына, и
нарекла имя ему: Бен-Ами; он
родоначальник сынов Аммоновых
доныне.

38 וַהֲצַעֲרָה גַם־הִוא יִלְדָּה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא

אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: (ס)

וַהֲצַעֲרָתָא אִף הִיא יֵלֶדֶת בֶּר וַקֶּרֶת שְׁמָהּ בֶּר עַמִּי הוּא
אֲבוֹהוֹן דְּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דִּין

בראשית 20

И двинулся оттуда Авраам в землю
полуденную, и поселился между
Кадешем и Шуром, и жил в Гераре.

1 וַיֹּסֶעַ מֶשֶׁם אַבְרָהָם אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּשָׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין

שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֶרָר:

וַנִּטֵּל מִתְּמֵן אַבְרָהָם לְאַרְעָא דְרוֹמָא וַיֵּתֵב בֵּין רָקֶם
וּבֵין חֲגָרָא וְאַתּוֹתֵב בְּגֶרָר

Rashi

ויסע משם אברהם. כשראה שחרבו הכרכים, ופסקו העוברים והשבים, נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שיצא עליו
שם רע שבא על בנותיו (ב"ר נב, ד):

И сказал Авраам о Саре, жене своей:
она сестра моя. И послал Авимелех,
царь Герарский, и взял Сару.

2 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲתִי הִוא וַיִּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתָּתָהּ אַחֲתִי הִיא וַיִּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ דְּגֶרָר וַדְּבַר יְת שָׂרָה

Rashi

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם. כֵּן לֹא נָטַל רִשׁוּת, אֲלֵא עַל כְּרַחַה שְׁלֵא בְטוֹבָתָהּ, לְפִי שִׁכְבַּר לִוְקַחָה לְבֵית פְּרַעָה עַל יְדֵי כֵן:
אֵל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכִיּוּצָא בּוֹ אֵל הִלְקַח אֶרֶוֹן וְגו' (שְׁמוּאֵל־א ד, כֹּא), וְאֵל מוֹת חֲמִיָּה, שְׁנִיָּהּ בְּלִשׁוֹן עַל:

И пришел Бог к Авимелеху в ночном
сновидении, и сказал ему: вот, ты
умрешь за женщину, которую ты взял,
ибо она замужня.

3 וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בְּחֻלֹּם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ
הִנֵּה מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעַלְתָּ בָּעַל:

וַאֲתָא מִימַר מִן קֶדֶם יְיָ לְוֹת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֻלְמָא דְּלַיְלָא
וַיֹּאמֶר לֵיהּ הָא אִתָּ מֵית עַל עֵיסַק אִתָּתָא דְּדְבַרְתָּא
וְהִיא אִתָּת גְּבַר

Авимелех же не приближался к ней,
и сказал: Господи! неужели Ты и
невинных людей погубишь?

4 וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הֲגֹי גַם־צָדִיק
תִּהְרֹג:

וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב לְוֹתָהּ וַיֹּאמֶר יְיָ הֲעַם אִף זָכָא
תִּקְטֹל

Rashi

לֹא קָרַב אֵלֶיהָ. הַמְּלָאךְ מִנְעוּ, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לֹא נִתְּמִיד לְנִגְוָע אֵלֶיהָ:
הֲגֹי גַם צָדִיק תִּהְרֹג. אִף אִם הוּא צָדִיק תִּהְרֹגְנוּ, שְׁמָא כִּךְ דְּרַכְךָ לֹאֲבַד הָאוֹמוֹת חֲנַם, כִּךְ עֲשִׂית לְדוֹר הַמְּבּוּל וְלְדוֹר הַפְּלָגָה, אִף
אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהִרְגַּתֶּם עַל לֹא דְבַר, כִּמוֹ שֶׁאִתָּה אוֹמֵר לְהִרְגָנִי:

Не сам ли он сказал мне: она сестра
моя? и она также сама сказала: он
брат мой. В непорочности сердца
моего и в чистоте рук моих я сделал
это.

הָלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִיא וְהִיא אָף הִיא אָמְרָת
אָחִי הוּא בְּקִשְׁיוֹת לִבִּי וּבְזָכוֹת יָדַי עֲבָדִית דָּא

5 הָלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִיא וְהִיא גַם הוּא אָמְרָה
אָחִי הוּא בְּתַם לִבִּי וּבְנִקְיוֹן כְּפִי עָשִׂיתִי זֹאת:
clearness

Rashi

גם היא. לרבות עבדים וגמלים וחסידים שלה את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא:

בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא:

ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה:

И сказал ему Бог в сновидении: и Я
знаю, что в непорочности сердца
твоего ты сделал это, Я же и удержал
тебя от согрешения против Меня;
потому и не позволил тебе
прикоснуться к ней.

וְאָמַר יְיָ מִימֵר מִן קֶדֶם יְיָ בְּחִלְמָא אָף קִדְמֵי גְלִי אָרִי
בְּקִשְׁיוֹת לִבִּי עֲבָדִית דָּא וּמִנְעִית אָף אֲנָא יִתְדִי
מִלְמַחְטֵי קִדְמֵי עַל כֵּן לֹא שְׁבַקְתִּי לְמִקְרַב לְוִתָּהּ

6 וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַאֱלֹהִים בְּחִלְמֵי גַם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי
בְּתַם לִבִּי עָשִׂיתָ זֹאת וְאֶחָשׂוּךְ גַּם־אֲנֹכִי אוֹתָךְ
מִחֲטוּלִי עַל־כֵּן לֹא־נִתְתִּיד לְנִגֹּעַ אֵלֶיךָ:

Rashi

ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמית מתחלה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיים יש כאן):
לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא, שלא נתתי לך כח, וכן ולא נתנו אֱלֹהִים (בראשית
לא, ז), וכן ולא נתנו אֲבִיךָ לְבֹא (שופטים טו, א):

Теперь же, возврати жену этого мужа,
ибо он пророк, и он помолится за
тебя, и ты будешь жив; если же не
возвратишь, то знай, что ты должен
умереть, ты и все, что у тебя.

וְכַעַן אֶתִּיב אֶתֶּת גַּבְרָא אֲרִי נְבִיא הוּא וַיְצַלִּי עָלָיו וַתְּחִי
וְאִם לִיתֵּתָ מִתִּיב דַּע אֲרִי מִימַת תָּמוּת אֶת וְכָל דֵּי לָךְ

7 וְעַתָּה הָשִׁב אִשְׁתְּ-הָאִישׁ כִּי-נְבִיא הוּא וַיִּתְּפֹלֵל בְּעֶדְךָ
וַתְּחִי וְאִם-אֵינְךָ מִשִּׁיב דַּע כִּי-תָמוּת תָּמוּת אֶתָּה
וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:

Rashi

השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמא תתגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעת בה, אמר לו):
כי נביא הוא. ויודע שלא נגעת בה, לפיכך ויתפלל בעדך (בבא קמא צב.).

И встал Авимелех рано утром, и
призвал всех слуг своих, и говорил все
слова эти во уши их, и эти люди
весьма убоялись.

וְאֶקְדִּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו וּמְלִיל יֵת
כָּל פְּתֻגְמֵיָא הָאֵלִין קְדָמִיהוֹן וַדְחִילוּ גּוֹבְרֵיָא לְחָדָא

8 וַיִּשְׁלַם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל-עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר
אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים
מְאֹד:

И призвал Авимелех Авраама, и
сказал ему: что ты сделал нам! и чем
я согрешил против тебя, что ты навел
на меня и на царство мое грех
великий? Дела, которых не делают,
ты сделал со мною.

וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵה מָה עֲבַדְתָּ לָנוּ
וּמָה חֲבִית (נ"י חֲטִית) לָךְ אֲרִי אֵינִי יָתֵא עָלַי וְעַל
מַלְכוּתִי חוּבָא רַבָּא עוֹבְדִין דִּי לֹא כְשָׁרִין לְאַתְעֲבָדָא
עֲבַדְתָּ עָמִי

9 וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מָה-עָשִׂיתָ לָנוּ
וּמָה-חָטָאתִי לָךְ כִּי-הִבָּאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה
גְּדוֹלָה מִעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי:

Rashi

מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה באה לנו על ירך, עצירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחוטם:

И Авимелех сказал Аврааму: что
такое видел ты, что ты сделал это?

וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזִיתָ אֲרִי עֲבַדְתָּ יְיָ
פֶתְגָמָא הָדִין

И Авраам сказал: Я думал: верно, нет
страха Божия в этом месте, и убьют
меня из-за жены моей.

וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרִי אֲמַרִית לְחֹד לִית דְּחַלְתָּא דִּי
בְּאַתְרָא הָדִין וְיִקְטְלֵנִי עַל עֵיסַק אֶתְתִּי

10 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ

אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:

11 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אֲמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים

בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהָרְגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:

Rashi

רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא (בבא קמא שם):

adverb

Да и подлинно, она сестра моя, дочь
отца моего, только не дочь матери
моей; и сделалась моею женою.

וּבְרַם בְּקוֹשְׁטָא אֶחָתִי בֵּת אָבָא הִיא בְרַם לָא בֵּת אִמִּי
וְהָיָה לִי לְאִנְתִּי

12 וגם־ אֲמַנָּה אֶחָתִי בֵּת־אָבִי הִוא אֵךְ לֹא בֵּת־אִמִּי

וְתִהְיֶה לִי לְאִשָּׁה:

Rashi

אחותי בת אבי היא. ובת אב מותרת לבן נח, שאין אבות לעובדי עבודת אלילים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר והלא בת אחיו היתה, בני בנים הרי הן כבנים, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט, כי אנשים אחים אנחנו: אך לא בת אמי. הרי מֵאָם אחרת היה:

И было, когда Бог заставил меня
странствовать из дома отца моего,
сказал я ей: вот милость твоя,
которую ты должна сделать со мною:
в каждом месте, куда ни приидем,
говори обо мне: он брат мой.

וַיְהִי כַּד טָעוּ עַמְמִיָּא בְּתֵר עֹבְדֵי יְדִיהוֹן יְתִי קָרִיב יי
לְדַחֲלָתָהּ מִבֵּית אָבִא וְאִמְרִית לָהּ דִּין (נ"י דָּא)
טִיבוּתִיָּד דִּי תַעֲבָדִי עִמִּי לְכָל אֶתְרָא דִּי נָהִי לְתַמָּן
אִמְרִי עָלֵי אָחִי הוּא

Rashi

ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שתרגם, ויש לישב עוד דָּבָר דָּבָר על אופָנוֹ, כשהוציאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאעבור במקום רשעים, ואומר לה זה חסדך וגו':
כאשר התעו. לשון רבים, ואל תתמה כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים, אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים, אֱלֹהִים חַיִּים, אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים, וכל לשון אלהים לשון רבים, וכן וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף, אֲדֹנִי הָאֲדֹנִים, אֲדֹנִי הָאֶרֶץ, וכן בְּעָלְיוֹ עֲמֹ, וְהוֹעֵד בְּבָעָלְיוֹ. ואם תאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה, כמו וַתֵּלֶךְ וַתִּתְּנָה (בראשית כא, יד), תַּעֲיִיתִי כְּשֶׁהָאֹבֵד (תהלים קיט, קעו), יִתְּנוּ לְבָלִי אוֹכֵל (איוב לח, מא), יֵצְאוּ וִיתְּנוּ לְבָקֶשׁ אֶכְלָם:
אמרי לי. עלי, וכן וַיִּשְׁאַלּוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בראשית כו, ז), על אשתו. וכן וְאָמַר פְּרָעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל (שמות יד, ג), כמו על בני ישראל. פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הִרְגָתָהּ (שופטים ט, נד):

И взял Авимелех мелкого и крупного
скота и рабов и рабынь, и дал
Аврааму, и возвратил ему Сару, жену
его.

וַדְּבַר אַבִּימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדֵּי וְאִמָּהּ וַיְהִי
לְאַבְרָהָם וַאֲתִיב לָהּ יֵת שָׂרָה אִמָּתָהּ

Rashi

ויתן לאברהם. כדי שיתפייס ויתפלל עליו:

13 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעָו אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר
לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
נִבְּאוּ שְׁמָהּ אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא:

14 וַיִּקַּח אַבִּימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעַבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וַיִּתֵּן

לְאַבְרָהָם וַיָּשֻׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

И сказал Авимелех: вот, земля моя
пред тобою, где угодно в глазах
твоих, живи.

15 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:

וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִיא אֶרְצִי קִדְמָךְ בְּדַתְּךָ בְּעֵינֶיךָ תֵּיב

Rashi

הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אשתיך קח ולך, לפי שנתירא, שהמצרים שטופי זמה:

А Саре сказал: вот, я дал тысячу
серебряников брату твоему; вот, да
будет это тебе покрывалом очей от
всего, что было с тобою, ибо во всем
ты невинна.

16 וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַי כֶּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה

הוא-לך ^{a cover} כֶּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אֵתָךְ וְאֵת כָּל

וְנִכְחַת:

וּלְשָׂרָה אָמַר הִיא יְהִיבִית אֵלַי סִלְעִין דְּכֶסֶף לְאַחִיךָ הִיא
הוא לך כֶּסוּת דִּיקָר עֵינַיִן חֵלֶף דְּשִׁלְחִית וּדְבַרְתִּיךָ
וְחִזִּית יִתִּיךָ וְיֵת כָּל דְּעַמְךָ וְעַל כָּל מָה דְּאָמַרְתָּ
אֶתְּוֹכַחַת

Rashi

ולשרה אמר. אבימלך לכבודה, כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחייך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון
והכבוד הזה לך כסות עינים:

לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילוך, שאילו השיבותיך ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנתעלל בה החזירה, עכשיו
שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך, ועל ידי נס:
ואת כל. ועם כל באי עולם:

ונכחת. יהא לך פתחון פה להתנכח, ולהראות דברים נפְרים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום, ברור דברים, ובלע"ז אשפורפי"ר.
ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו
בך, ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתך וית כל דעמך. ויש מדרש אגדה, אבל ישוב לשון המקרא פירשתי:

И помолился Авраам Богу, и исцелил
Бог Авимелеха, и жену его и рабынь
его, и они стали рождать.

17 וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיְרַפָּא אֱלֹהִים

אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֵת־הַנְּשִׁים וַיֵּלְדוּ:

וַצִּלִּי אַבְרָהָם קִדְם יִי וְאִסִּי יִי יֵת אַבְיִמֶלֶךְ וְיֵת אֶתְתָּהּ
וְאֵת־נָשֶׁיהָ וַאֲתִרְוּחוּ

Rashi

וילדו. כתרגומו ואתרוחו, נפתחו נקביהם והוציאו, והיא לידה שלהם:

to inclose

18 כִּי־עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד פְּלִרְתָּם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ

עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתְּ אַבְרָהָם: (ס)

Ибо Превечный заключил было
всякую матернюю утробу в доме
Авимелеха по поводу Сары, жены
Авраамовой.

אָרִי מִיחַד אֶחָד יִי בְּאִפִּי כָּל פֶּתַח וְלָדָא לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ
עַל עֵיסֶק שָׂרָה אֶתֶת אַבְרָהָם

Rashi

בעד כל רחם. כנגד כל פתח:

על דבר שרה. על פי דבורה של שרה:

בראשית 21

И Превечный вспомнил о Саре, как
сказал, и сделал Превечный Саре, как
говорил.

1 וַיִּהְיֶה פָקֵד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:

וַיִּי דְכִיר יֵת שָׂרָה כִּמָּא דִּי אָמַר וְעָבַד יִי לְשָׂרָה כִּמָּא
דִּי מְלִיל

Rashi

וה' פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו, ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה,

שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך (בבא קמא צב.):

פקד את שרה כאשר אמר. בהריון:

כאשר דבר. בלידה, והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, ויאמר אלהים אַבְל שָׂרָה אִשְׁתִּי וגו', דבור, הִיָּה דְבַר ה' אֶל

אַבְרָם, בברית בין הבתרים, ושם נאמר לא יִרְשָׁךְ זֶה וגו', והביא היורש משרה:

ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאברהם:

И Сара зачала и родила Аврааму сына
на старости его, об эту пору, о
которой говорил ему Бог.

וְעַד־יָאֵת וְיִלְדֵת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּרֶת לְסִבְתָּוָהּ לְזִמְנָא דִּי
מְלִיל יְתָהּ יִי

2 וַתֵּהָרֵם וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֱלֹהִים:

Rashi

למועד אשר דבר אתו. ר' יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא, ור'
חמא אומר לשבעה חדשים: למועד אשר דבר אתו. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד אשוב אליה,
שרט לו שריטה בכותל, ואמר לו, כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד:
לזקניו. היה זיו איקונין שלו דומה לו:

И нарек Авраам имя сыну своему,
родившемуся у него, которого родила
ему Сара: Исаак.

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם יֵת שׁוּם בְּרָהּ דְּאֶתְיֵלִיד לָהּ דִּילִידַת לָהּ
שָׂרָה יִצְחָק

3 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלָד־לּוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ
שָׂרָה יִצְחָק:

И обрезал Авраам Исаака, сына
своего, когда ему было восемь дней,
как заповедал ему Бог.

וַיְגַזֵּר אַבְרָהָם יֵת יִצְחָק בְּרָהּ בֶּרֶת תְּמִנָּא יוֹמִין כְּמָא דִּי
פְקִיד יְתָהּ יִי

4 וַיִּמָּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר
צִוָּה אֱלֹהִים:

חמישי

И Авраам был ста лет, когда родился
у него Исаак, сын его.

וַאֲבָרָהָם בֶּרֶת מָאָה שָׁנִין כַּד אֶתְיֵלִיד לָהּ יֵת יִצְחָק בְּרָהּ

5 וַאֲבָרָהָם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:

И сказала Сара: смех сделал мне Бог;
кто ни услышит, будет смеяться надо
мною.

6 וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְׁמָע
laughter
to laugh
outright
יִצְחָק לִי:

וַתֹּאמֶר שָׂרָה חֲדָוָא עֲבָד לִי יְיָ כָּל דְּשָׁמַע יַחֲדֵי לִי

Rashi

יצחק לי. ישמח עלי. ומדרש אגדה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם:

И сказала: кто сказал бы Аврааму:
грудью кормить будет детей Сара? Я
же родила сына на старости его.

7 וַתֹּאמֶר מִי מָלַל לְאֲבֵרָהֶם הַיְנִיקָה בָנִים שָׂרָה
to suck
to speak or
say
כִּי־יִלְדָתִי בֶן לְזָקְנָיו:

וַתֹּאמֶר מֶאֱנָן מִהֵימָן דָּאִמֵּר לְאֲבֵרָהֶם קָיָם דְּתוֹנִיק בְּנִין
שָׂרָה אָרִי יְלִידִית בֵּר לְסִיבְתוּהִי

Rashi

מי מלל לאברהם. לשון שבח וחשיבות, כמו מי פָּעַל וְעָשָׂה (ישעיה מא, ד), מי בָּרָא אֱלֹה (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הבטחתו, הקב"ה מבטיח ועושה: מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף מאה לאברהם: היניקה בנים שרה. ומהו בנים לשון רבים, ביום המשתה הביאו השרות בניהן עמהן, והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק:

И подросло дитя, и было отнято от
груди; и сделал Авраам большой пир
в день, когда отнят был от груди
Исаак.

8 וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אֲבֵרָהֶם מִשְׁתֵּה גָדוֹל בְּיוֹם
הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק:

וּרְבָא רַבִּיָּא וַאֲתַחְסִיל וְעַבְד אֲבֵרָהֶם מִשְׁתֵּיָא רַבָּא
בְּיוֹמָא דְּאֲתַחְסִיל יֵת יִצְחָק

Rashi

ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גיטין עה:): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (ב"ר נג, י) שם ועבר ואבימלך:

И увидела Сара сына Агари,
Египтянки, которого та родила
Аврааму, насмевающимся.

9 וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם
מִצְחָק:

וַחֲזוּת שָׂרָה יָת בֶּן הָגָר מִצְרִיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם
מִצְחִיף

Rashi

מצחק. לשון עבודת אלילים, כמו שנאמר וַיִּקְמוּ לְצַחֵק (שמות לב, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לְצַחֵק בִּי. דבר אחר לשון רציחה, כמה דתימא יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ וגו' (שמואל-ב ב, יג): עם בני וגו' מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כמה דאת אמר כְּמַתְּלֵהָ הִיָּה זָקִים וגו', ואמר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי (משלי כו, יח-ט):

И сказала Аврааму: выгони рабыню
эту и сына её, ибо не наследует сын
рабыни этой с сыном моим, с
Исааком.

10 וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ
כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק:

to drive out
from a...

וַאֲמַרְתָּ לְאַבְרָהָם תִּגְרֹף אִמָּתָא הָדָא וְיָת בְּרָהּ אֲרִי לָא
יִרְתָּ בֶּן אִמָּתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק

Rashi

עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן בו (ב"ר נג, יא):

И это весьма не понравилось в глазах
Авраама, по поводу сына его.

11 וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֶת בְּנוֹ:
concerning

וּבְאִישׁ פְּתֻגְמָא לְחֻדָּא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרָהּ

Rashi

על אודות בנו. על ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים רבה ד, ה):

Но Бог сказал Аврааму: да не огорчит
тебя это ради отрока и ради рабыни
твоей, во всем, что ни скажет тебе
Сара, слушайся голоса её; ибо в
Исааке наречется тебе потомство.

וַיֹּאמֶר יי לְאַבְרָהָם לֹא יִבְאֵשׁ בְּעֵינֶיךָ עַל עוֹלִימָא וְעַל
אִמְתְּךָ כֹּל דִּי תִימַר לָךְ שָׂרָה קִבֵּל מִנָּה אַרִי בִּיצָחָק
יִתְקַרְוֶן לָךְ בְּנִין

Rashi

שמע בקלה. (בקול רוח הקדש שבה), למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות:

Но и сына рабыни сделаю народом,
потому что он семя твое.

וְאִפִּי יֵת בֵּר אִמְתָּא לְעַם אֲשׁוּנָה אַרִי בְנֶךָ הוּא

И встал Авраам рано утром, и взял
хлеба и мех воды, и передал Агари —
он положил ей на плечо —,также
отрока, и отправил ее; и она пошла, и
заблудилась в пустыне Беэр-Шева.

וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצִפְרָא וְנָסִיב לְחֶמְא וְרִקְבָּא דְמִיָּא
וַיֵּהֱב לְהִגֵּר שׁוּי עַל כְּתָפָה וַיֵּת רַבִּיא וְשִׁלְחָה וְאַזְלַת
וַתַּעַת בְּמִדְבָּרָא (נ"א בְּמִדְבָּר) בְּאֵר שֶׁבַע

Rashi

לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה:

ואת הילד. אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה, ואחזתו חמה (ב"ר נג, יג), ולא יכול לילך ברגליו:
ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:

12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנָּעַר
וְעַל־אִמְתְּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ
כִּי בִיצָחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע:

13 וְגַם אֶת־בְּנוֹהָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי זֶרַעָךְ הוּא:

14 וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם | בְּבֶקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וְחֶמֶת מַיִם וַיִּתֵּן
אֶל־הָגֵר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָהּ וַתֵּלֶךְ
וַתִּתַּע ^{to vacillate} בְּמִדְבָּר בְּאֵר שֶׁבַע:

И издержалась вода из меха, и она
бросила отрока под один из
кустарников.

ושלימו מיא מן רקבא ורמת ית רביא תחות חד מן
אילניא

a shoot

השיחם :

Rashi

ויכלו המים. לפי שדרך חולים לשתות הרבה (ב"ר שם):

И пошла, и села насупротив, на
расстоянии, какое делают стрелки из
лука, потому что сказала: да не увижу
я смерти отрока! и села насупротив, и
возвысила голос свой, и заплакала.

ואזלת ויתיבת לה מקבל ארחיקת (נ"י ארחיק) כמיגד
קשתא ארי אמרת לא אחזי במותא דרביא ויתיבת
מקבל וארימת ית קלה ובכת

to stretch a
bow

16 ותלו ותשב ליה מנגד הרחק כמטחי קשת כי

אמרה אל-אראה במות הילד ותשב מנגד ותשא
את-קלה ותבך:

Rashi

מנגד. מרחוק:

כמטחי קשת. כשתי טיחות (ב"ר שם), והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח באשתו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם
תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו בַּחֲגִי הַסֵּלַע (שיר השירים ב, יד), מגזרת וְהִיָּתָה אֲדַמָּת
יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא (ישעיה יט, יז), ומגזרת יִחַגּוּ וַיִּנְעוּ פֶּשְׁכּוֹר (תהלים קז, כז), וכן קִצְוֵי אֶרֶץ (שם סה, ו), מגזרת קצה:
ותשב מנגד. כיון שקרב למות, הוסיפה להתרחק:

И услышал Бог голос отрока, и
воззвал ангел Божий с неба к Агари, и
сказал ей: что с тобою Агарь? не
бойся, ибо Бог услышал голос отрока
оттуда, где он есть.

ושמיע קדם יי ית קלה דרביא וקרא מלאכא דיי
להגר מן שמיא ואמר לה מה לך הגר לא תדחלי
ארי שמיע קדם יי ית קלה דרביא באתר דהוא תמן

17 וישמע אלהים את-קול הנער ויקרא מלאך אלהים |

אל-הגר מן-השמים ויאמר לה מה-לך הגר אל-תיראי
כי-שמע אלהים אל-קול הנער באשר הוא-שם:

את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (ב"ר נג, יד):

באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רבונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, (ר"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא ודו"ק). אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזהו באשר הוא שם, והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם נבוכדנצר, שנאמר מִשָּׂא בַעֲרָב וגו' לְקִרְאֵת צָמָא הֵתִי מִים וגו' (ישעיה כא, יג"ד), כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים, היו ישראל אומרים לשבאים, בבקשה מכם, הוליכנו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אֲרָחוֹת דְּדָנִים (שם), אל תקרי דודנים, אלא דודים, ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח, ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

Встань, подними отрока, и возьми его
рукою твоею; ибо народом великим
сделаю его.

18 קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנֶּעֱר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדָךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל

אֲשִׁימֶנּוּ:

קוּמִי טוֹלִי יֵת רַבִּיָּא וְאַתְקִיפִי יֵת יָדָךְ בֵּיה אֲרִי לְעַם סְגִי
אֲשִׁימֶנָּה

И открыл Бог глаза её, и она увидела
колодезь воды, и пошла, и наполнила
мех водою, и напоила отрока.

19 וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא

אֶת־הַחֶמֶת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת־הַנֶּעֱר:

וּגְלָא יֵי יֵת עֵינֶיהָ וַחֲזַת בֵּירָא דְּמַיָּא וְאַזְלַת וּמָלַת יֵת
רַקְבָּא מַיָּא וְאַשְׁקִיאת יֵת רַבִּיָּא

И Бог был с отроком, и он вырос, и
жил в пустыне, и сделался стрелком
из лука.

20 וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּעֱר וַיַּגְדֵּל וַיָּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹכֵחַ

קֶשֶׁת:

וַהֲוֵה מִימְרָא דִּי בְּסַעְדָּה דְּרַבִּיָּא וּרְבָא וַיֵּתֵב בַּמִּדְבָּרָא
וַהֲוֵה רַבִּי קֶשֶׁתָא

רובה קשת. יורה חצים בקשת:

קשת. על שם האומנות, כמו חמר, גמל, צייד, לפיכך השי"ן מודגשת. היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים, הוא שנאמר יָדוֹ בְּכָל גּוֹי:

И жил в пустыне Паран, и мать его
взяла для него жену из земли
Египетской.

21 וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאָרָן וַתִּקַּח-לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם: (פ)

וַיֵּתֵב בְּמִדְבַּר פָּאָרָן וַנִּסְיֵבֶת לָהּ אִמָּה אֶתְתָּא
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

Rashi

מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלָהּ שְׁפָחָה מִצְרִית וגו', היינו דאמרי אינשי, זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי:

שישי

И было, в то время, сказал Авимелех
и Пихол, военачальник его, Аврааму
так: с тобою Бог во всем, что ты ни
делаешь;

22 וַיְהִי בָעֵת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר-צָבָאוֹ

אֶל-אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר-אַתָּה

עֹשֶׂה:

וַיְהִי בְּעֵדְנָא הָהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילָה
לְאַבְרָהָם לְמִימָר מִימָרָא דִּי בְּסַעְדָּךְ בְּכָל דִּי אַתָּ עֹבֵד

Rashi

אלהים עמך. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו בידו, ונפקדה אשתו לזקוניו:

И так поклянись мне здесь Богом, что
ты не изменишь ни мне, ни детям
моим, ни внукам моим; по мере той
милости, которую я сделал с тобою,
сделай ты со мною и с землею, в
которой ты пребывал.

23 וַעֲתָה הִשְׁבַּעָה לִּי בְּאֱלֹהִים הַנֵּה אִם-תִּשְׁקֹר לִּי

וּלְנִינִי וּלְנֹכְדִי כַחֲסֵד אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה

עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גָּרָתָה בָּהּ:

וּכְעַן קָיָם לִי בְּמִימָרָא דִּי הָכָא דְלֹא תִשְׁקֹר בִּי וּבְבָרִי
וּבְבֶר בְּרִי כְּטִיבוּתָא דִּי עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעֲבֵד עִמִּי וְעַם
אֶרֶץ דְּאִתּוֹתְבָתָא בָּהּ

Rashi

ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן:

כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הנה ארצי לפניך (ב"ר נד, ב): (כה)

И сказал Авраам: я клянусь.

24 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֶשְׁבַּע:

וְאָמַר אַבְרָהָם אָנָּה אֲקִים

И укорял Авраам Авимелеха по поводу колодезя воды, который отняли рабы Авимелеховы.

25 וְהֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־^{concerning} אֲדוֹת בְּאֶרֶץ הַמִּים

אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אֲבִימֶלֶךְ: ^{to pluck off}

וְאֹכַח אַבְרָהָם יֵת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיֶסֶק בִּירָא דְמִיָּא דִּי

אֲנִיסוּ עֲבָדֵי אֲבִימֶלֶךְ

Rashi

והוכח. נתפח עמו על כך:

Но Авимелех сказал: не знаю, кто это сделал; и ты не рассказывал мне, и я не слышал о том, только сегодня.

26 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה

וְגַם־אֵלֶּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִיתִי

הַיּוֹם:

וְאָמַר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מָאֵן עֶבֶד יֵת פְּתָגְמָא הַדִּין

וְאִפֹּי אֵת לֹא חִוִּיתָ לִּי וְאִפֹּי אָנָּה לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלְהִין

יּוֹמָא דִּין

И взял Авраам мелкого и крупного скота, и дал Авимелеху, и оба они заключили союз.

27 וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאֲבִימֶלֶךְ וַיַּכְרֹתוּ שְׁנֵיהֶם

בְּרִית:

וַיְדַבֵּר אַבְרָהָם עִאן וְתוֹרִין וַיֵּהֱב לְאֲבִימֶלֶךְ וּגְזִירֵי

תְּרוּיָהוֹן קִים

И поставил Авраам семь ягнят из мелкого скота особо.

28 וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת ^{ewe} כְּבָשִׂים הַצֹּאן לְבִדְהוֹן:

וְאֲקִים אַבְרָהָם יֵת שְׁבַע חוּרְפֵּן דְּעֵאן בְּלַחֲדִיָּהוֹן

Тогда сказал Авимелех Аврааму: на
что здесь эти семь ягнят, которых ты
поставил особо?

וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אֲנֹן שִׁבְעַת חֹרֶפֶן אֵלַי
דַּאֲקָמָתָא בְּלַחֲוִידֵיהּ

И он сказал: этих семь ягнят
возьмешь ты от руки моей, дабы это
было мне свидетельством, что я
выкопал колодезь этот.

וַאֲמַר אָרִי יֵת שִׁבְעַת חֹרֶפֶן תִּקְבֹּל מִן יָדִי בְּדִיל דְּתֵהִי
לִי לְסִגְדּוֹ אָרִי חֲפְרִית יֵת בִּירָא הָדָא

29 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְנָה:

30 וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֶבֶר properly

תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפְרָתִי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת:

Rashi

בעבור תהיה לי. זאת:

לעדה. לשון עדות של נקבה, כמו ועדה המצבה:

כי חפרתי את הבאר. מריבים היו עליה רועי אבימלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו ביניהם, כל מי שיתראה על הבאר ויעלו
המים לקראתו, שלו הוא, ועלו לקראת אברהם:

Посему назвали место это Беэр-Шева;
ибо там оба они поклялись.

עַל כֵּן קָרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת אָרִי תָמֹן קִיּוֹ
תְרוּיָהוֹן

31 עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת כִּי שְׁמֵי נִשְׁבָּעוּ

שְׁנֵיהֶם:

И заключили союз в Беэр-Шеве, и
встал Авимелех и Пихол,
военачальник его, и возвратились в
землю Филистимскую.

וַיֵּצְאוּ קַיִם בְּבֹאֵר שִׁבְעַת וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילָה
וַתָּבוּ לָאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּי

32 וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבֹאֵר שִׁבְעַת וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל

שׁוֹרְצִבָּאוּ וַיָּשׁוּבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:

А он насадил при Беэр-Шеве
тамарисков, и призывал там имя
Превечного, Бога вечности.

tamarisk
tree

33 וַיֵּטַע אֱשֶׁל בְּבֵאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה

אֵל עוֹלָם:

וַיִּצְיֵב נֶצֶבָא (נ"י אֵילָנָא) בְּבֵאֵר שֶׁבַע וַיִּצְלִי תַמָּן

בְּשֵׁמָא דִּי אֱלֹהָא דְעֻלְמָא

Rashi

אשל. רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר וַיֵּטַע אֱהֱלִי אֶפְדָּנוּ (דניאל יא, מה):
ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שְׁמִשְׁלִי אכלתם, מִשְׁלִי מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י:):

И пребывал Авраам в земле
Филистимской дни многие.

34 וַיָּגֵר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)

וְאַתּוֹתָב אַבְרָהָם בְּאֶרֶע פְּלִשְׁתָּא יוֹמִין סְגִיָּין

Rashi

ימים רבים. מרובים על של חברון, בחברון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו (ב"ר נד, ו), שהרי בן ע"ה שנה היה בצאתו מחרון, אותה שנה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֶלְנֵי מִמְרָא, שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם, שבכל מקומותיו היה כאורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר וַיַּעֲבֹר אַבְרָם, וַיַּעֲמֵק מִשְׁם, וַיְהִי רָעַב וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרֵימָה, ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה, מיד וַיִּלָּךְ לְמִסְעָיו עד וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֶלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן, ושם ישב עד שנהפכה סדום, מיד וַיִּסַּע מִשְׁם אַבְרָהָם מִפְּנֵי בּוֹשָׁה של לוט, ובא לארץ פלשתים, ובן צ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים, מרובים על הראשונים, ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחק אינם יתירים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים. כך שנויה בסדר עולם (פ"א):

שביעי

בראשית 22

И было, после этих событий, испытал
Бог Авраама, и сказал ему: Авраам! И
он сказал: вот я.

to test

1 וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲאֱלֹהִים נִסָּה

אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

וַהֲוֶה בְּתֵר פְּתֻגְמִיָּא הָאֵלִין וַיִּי נְסִי יֵת אַבְרָהָם וַאֲמַר

לֵה אַבְרָהָם וַאֲמַר הָאֵא אָנָּה

Rashi

אחר הדברים האלה. יש מרבתינו אומרים (סנהדרין פט:): אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני, לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני, לא הייתי מעכב: הנני. כך היא ענייתם של חסידים, לשון ענוה הוא, ולשון זימון:

И Он сказал: возьми сына твоего,
единственного твоего, которого ты
любишь, Исаака, и пойдѝ в землю
Мория, и вознеси его там во
всесожжение на одной из гор, о
которой Я скажу тебе.

only

2 וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנְךָ אֶת־יִחִידְךָ אֲשֶׁר־אֹהֲבָהּ

אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה

עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

וַאֲמַר דְּבַר כְּעֵן יֵת בְּרַךְ יֵת יְחִידְךָ דִּי רַחֲמֵת יֵת יִצְחָק

וְאִיזֵל לְךָ לְאֶרֶעָא פּוֹלְחָנָא וְאַסְקָה קֳדָמִי תַּמָּן לְעֹלְתָא

עַל חַד מִן טוּרִיָּא דִּי אִימַר לְךָ

Rashi

קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש (שם):

את בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו

שניהם אני אוהב, אמר לו יצחק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערבבו פתאום, ותזווח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור:

ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (ב ג, א) לבנות את בית ה' בירושלים בְּהַר הַמִּזְבֵּיחַ. ורבותינו פירשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגומו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור נרד ושאר בשמים:

והעלהו. לא אמר לו שחטתו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ב"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו:

אחד ההרים. הקב"ה מתהא הצדיקים (ס"א משהא לצדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה (בראשית יב, א), וכן ביונה וקרא אליה את הקריאה (יונה ג, ב):

И встал Авраам рано утром, и оседлал осла своего, и взял обоих отроков своих с собою, и Исаака, сына своего, и наколол дров для всесожжения, и встал и пошел на место, о котором сказал ему Бог.

וַאֲקִידִים אֲבֹרָהֶם בְּצִפְרָא וְזָרוּ יֵת חֲמֵרָהּ וְדָבָר יֵת תִּרְיָן
עוֹלִימוֹהִי עֲמָהּ וְיֵת יִצְחָק בְּרָהּ וְצִלַח אָעִי לַעֲלֹתָא וְקָם
וְאָזַל לְאַתְרָא דִּי אָמַר לֵהּ יְיָ

3 וַיִּשְׁלֹם אֲבֹרָהֶם בְּצִפְרָא וַיַּחְבֹּשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיָּקַח

אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתָו וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע וַיַּעֲצִי

עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לּוֹ הָאֱלֹהִים:

Rashi

וישכם. נודרו למצוה (פסחים ד.):

ויחבש. הוא בעצמו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאבהה מקלקלת השורה (ב"ר נה, ח):

את שני נערי. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא ב' אנשים (ב"ר שם), שאם יצטרך האחד לנקביו

ויתרחק, יהיה השני עמו:

ויבקע. תרגומו וצלח, כמו וְצִלַחוּ הַיָּרְדֵּן (שמואל-ב יט, יח), לשון ביקוע פינדר"א בלע"ז:

На третий день поднял Авраам глаза свои и увидел то место издали.

4 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשָׂא אֲבֹרָהֶם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא

אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:

בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וַזְקַף אֲבֹרָהֶם יֵת עֵינֵיהִי וַחֲזָא יֵת
אַתְרָא מֵרְחִיק

Rashi

ביום השלישי. למה איחר מלהראותומיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו, לא היה עושה:
וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר:

И сказал Авраам отрокам своим:
останьтесь вы здесь с ослом, а я и этот
отрок пойдем туда, и поклонимся, и
возвратимся к вам.

5 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַמֹּר

וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְכָּה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם לְעוֹלִימוֹהִי אֲרִיכוּ לָכֹן הֵכָא עִם הַמָּרָא
וְאֲנִי וְעוֹלִימָא נְתַמְטִי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וְנִתּוּב לְוִתְכוֹן

Rashi

עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה, אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך:
ונשובה. נתנבא שישבו שניהם:

И взял Авраам дрова для
всесожжения, и возложил на Исаака,
сына своего, и взял в руку свою огонь
и нож, и пошли они оба вместе.

6 וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֵצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח

something
to eat with

בִּידּוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלָת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וַיְסִיב אַבְרָהָם יָת אֵעִי דַעֲלָתָא וְשׁוּי עַל יִצְחָק בְּרֵיהּ

וַיְסִיב בִּידֵיהּ יָת אֶשְׁתָּא וְיָת סְפִינָא וְאָזְלוּ תְרוּיְהוֹן

כַּחְדָּא

Rashi

המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא וְחִרְפִּי תֹאכֵל בָּשָׂר (דברים לב, מב), ושמכשרת בשר לאכילה. דבר
אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה:

וילכו שניהם יחדו. אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר:

И говорил Исаак Аврааму, отцу
своему, и сказал: отец мой! И он
сказал: вот я, сын мой. И он сказал:
вот огонь и дрова, но где ягненок для
всесожжения?

וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אָבוֹהִי וַאֲמַר אָבָא וַאֲמַר הָא
אֲנִי בְרִי וַאֲמַר הָא אֲשָׁתָא וְאֶעֱיָא וְאֵן אִמָּרָא לְעֵלְתָא

И Авраам сказал: Бог усмотрит Себе
ягненка для всесожжения, сын мой! И
пошли они оба вместе.

וַאֲמַר אַבְרָהָם קָדָם יְיָ גָלִי לֵה אִמָּרָא לְעֵלְתָא בְּרִי
וְאֶזְלוּ תְרוּיָהוֹן כִּתְדָא

7 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי
בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאֵיךְ הַשֶּׁה לְעֹלָה:

8 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׁה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ
שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

Rashi

יראה לו השה. כלומר יראה ויבחר לו השה, ואם אין שה, לעולה בני, ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה:

И пришли на место, о котором сказал
ему Бог, и устроил там Авраам
жертвенник, и разложил дрова, и
связал Исаака, сына своего, и
положил его на жертвенник поверх
дров.

וְאֵתוּ לְאַתְרָא דִּי אָמַר לֵה יְיָ וּבִנָּא תַּמָּן אַבְרָהָם יֵת
מִדְבָּחָא וְסִדֵּר יֵת אֶעֱיָא וַעֲקָד יֵת יִצְחָק בְּרֵה וְשָׁוִי יֵתָה
עַל מִדְבָּחָא עֵיל מִן אֶעֱיָא

9 וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לּוֹ הָאֱלֹהִים וַיָּבֶן שָׁם

to tie with
thongs

אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד

אֶת־יִצְחָק בְּנֵו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:

Rashi

ויעקד. ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה (שבת נד.), והוא לשון עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדים אותן בו היה ניכר:

И простер Авраам руку свою, и взял
нож, чтобы зарезать сына своего.

וְאִשִּׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵה וְנָסִיב יָת סְכִינָא לְמִיכֶס יָת
בְּרָה

И воззвал к нему ангел Превечного с
неба, и сказал: Авраам! Авраам! И он
сказал: вот я.

וְקָרָא לֵה מְלָאכָא דִּי מִן שָׁמַיָא וְאָמַר אַבְרָהָם
אַבְרָהָם וְאָמַר הָא אֲנִי

10 וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכָלֶת לְשַׁחֵט
אֶת־בְּנוֹ:

11 וַיִּקְרָא אֵלָיו מֶלֶאךָ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם |
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

Rashi

אברהם אברהם. לשון חבה הוא, שכופל את שמו:

Он же сказал: не заноси руки твоей
на отрока, и не делай ему ничего, ибо
теперь Я знаю, что богобоязлив ты,
когда ты не пожалел сына твоего,
единственного твоего, для Меня.

וְאָמַר לֹא תוֹשִׁיט יָדְךָ לְעוֹלִימָא וְלֹא תַעֲבֹד לֵה מְדַעִם
אַרִי כְעַן יִדְעָנָא (נ"י יְדַעִית) אַרִי דְחָלָא דִּי אֶת וְלֹא
מְנַעַת יָת בְּרַךְ יָת יְחִידְךָ מִנִּי

12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי־שְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה
כִּי | עֵתָה יָדַעְתִּי כִּי־יִירָא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חָשַׁכְתָּ
אֶת־בְּנוֹךְ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

Rashi

אל תשלח. לשחוט. אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה,
אל תעש בו מום:

כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי בִּיחָקִיק יִקְרָא לְךָ זֶרַע, וחזרת
ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לא אֶחָלֵל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׁפָתַי לֹא
אֶשְׁנֶה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה:
כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה, עכשיו, שרואין כי
ירא אלהים אתה:

И поднял Авраам глаза свои, и
увидел: и вот, баран; потом запутался
он в чаще рогами своими; тогда
пошел Авраам, и взял барана, и
вознес его во всесожжение вместо
сына своего.

13 וַיֵּשָׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז

a copse
בְּסִבְךָ בְּקֶרְנָיו וַיִּלְוֶה אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ

לְעֹלָה תַּחַת בָּנוֹ:

וַיִּקַּח אַבְרָהָם יֵת עֵינֹהִי בְּתֵר אֵלָיו וַחֲזָא וְהָא דְכָרָא
בְּתֵר אַחִיד בְּאֵילָנָא בְּקֶרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יֵת
דְּכָרָא וְאַסְקָה לְעֹלְתָא חֲלָף בְּרָה

Rashi

והנה איל. מוכן היה לכך מששת ימי בראשית:

אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמין וקף אברהם עינוהי בתר אליו. (ס"א ולפי
האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם):
בסבך. אילן:

בקרניו. שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו באילנות:

תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל
ואומר, יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו בני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה
דשן:

И дал Авраам имя месту сему:
Адонай Иире), как говорится еще
ныне: на горе Адонай-Иераэ.

14 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֶה אֱשֶׁר

יֹאמַר הַיּוֹם בְּהָר יְהוָה יִרְאֶה:

וּפְלַח וַיְצַלִּי אַבְרָהָם תָּמָן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קָדָם יי
הָכָא יְהוֹן פְּלַחוּ דְרִיָּא בְּכֹן יִתְאַמַּר בְּיוֹמָא הָדִין בְּטוֹרָא
הָדִין אַבְרָהָם קָדָם יי פְּלַח

Rashi

ה' יראה. פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות:

אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו בהר ה' יראה הקב"ה לעמו:

היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום
הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר
היום הזה בכל דורות הבאים, בהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה:

И ангел Превечного воззвал вторично
к Аврааму с неба,

וַיִּקְרָא מֶלֶאכָא דִּי לְאַבְרָהָם תְּנִינֹת מִן שָׁמַיָא

И сказал: клянусь Собою, так речет
Превечный, поелику ты сделал дело
это, и не пожалел сына твоего,
единственного твоего,

וְאָמַר בְּמִימְרֵי קִימִית אָמַר יִי אֱרִי קָלָף דִּי עֲבַדְתָּא יִתְּ
פִתְגָמָא הָדִין וְלֹא מִנְעָתָא יִתְּ בְּרַךְ יִתְּ יְחִידָךְ

То я благословлю тебя, и умножу
потомство твое как звезды небесные и
как песок, что на берегу моря, и
потомство твое овладеет вратами
врагов своих.

אֲרִי בְּרָכָא אֲבָרְכְנָךְ וְאַסְגָּאָה אֲסַגִּי יִתְּ בְּנִיךְ כְּכֹכְבֵי
שָׁמַיָא וְכַחֵלָא דִּי עַל פִּיָּי יִמָּא וְיִרְתֹּנוּ בְּנִיךְ יִתְּ קֶרְוֵי
סְנַאִיהוֹן

И будут благословляться потомством
твоим все народы земли, за то, что ты
послушался гласа Моего.

וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִיל בְּנִיךְ כָּל עַמְמֵיָא דְאַרְעָא קָלָף דִּי
קִבְלָתָא לְמִימְרֵי

15 וַיִּקְרָא מֶלֶאכָא יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שְׁנִית מִן־הַשָּׁמַיִם:

16 וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ

אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךְ אֶת־יְחִידְךָ:

17 כִּי־בָרַךְ אֲבָרְכְךָ וְהִרְבָּה אֲרִבָּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי

הַשָּׁמַיִם וְכַחֲוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׁפַת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זַרְעֲךָ אֶת

שַׁעַר אֹיְבָיו:

Rashi

ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן;

והרבה ארבה. אחת לאב ואחת לבן;

18 וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֲךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ לְעֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ

בְּקֹלִי:

И возвратился Авраам к отрокам
своим; и встали они, и пошли вместе
в Беэр-Шеву; и жил Авраам в Беэр-
Шеве.

19 וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיָּקָמוּ וַיֵּלְכוּ יחדוֹ אֶל-בְּאֵר

שָׁבַע וַיֵּשָׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע: (פ)

וַתָּב אַבְרָהָם לָוֹת עוֹלִימוֹהִי וַקָּמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לְבֵאֵר
שָׁבַע וַיֵּתִיב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע

Rashi

וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב, י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך
לו לחברון, כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, מרובים משל חברון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו
למעלה:

И было, после этих событий,
известили Авраама, сказав: вот,
Милка также родила сынов Нахору,
брату твоему.

20 וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּגֵד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה

יָלְדָה מִלְכָּה גַם-הִוא בָּנִים לְנַחֲוֹר אָחִיד:

וַהֲוֶה בְּתֵר פְּתֻגְמִיָּא הָאֵלִין וַאֲתַחֲוֹא לְאַבְרָהָם לְמִימָר
הָא יְלִידַת מִלְכָּה אָף הִיא בְּנִין לְנַחֲוֹר אָחִיד:

Rashi

אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כבר, היה הולך בלא
בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו אחר הדברים האלה,
הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה:
גם היא. ה היא הַשְׁוֹתָהּ מִשְׁפָּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפָּחוֹת אַבְרָהָם גַּם כֵּן, מֵה אַבְרָהָם י"ב שָׁבָטִים שִׁיצְאוּ מֵעֵקֶב ח' בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וד' בְּנֵי
שְׁפָחוֹת, אָף אֵלֶּה ח' בְּנֵי גְבִירוֹת וד' בְּנֵי פִלְגָשׁ:

Уца, первенца его, и Буза, брата ему, и
Кемуэла, отца Арамова.

21 אֶת-עוֹץ בְּכֹרוֹ וְאֶת-בּוֹז אָחִיו וְאֶת-קְמוּאֵל אָבִי אָרָם:

יֵת עוֹץ בּוֹכְרָה וַיֵּת בּוֹז אָחוּהִי וַיֵּת קְמוּאֵל אָבוּהִי
דְּאָרָם

И Кеседа и Хазо и Пилдаша и
Иидлафа и Бетуэла.

22 וְאֶת-כְּשֹׁד וְאֶת-חָזוֹ וְאֶת-פִּלְדָּשׁ וְאֶת-יִדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל:

וַיֵּת כְּשֹׁד וַיֵּת חָזוֹ וַיֵּת פִּלְדָּשׁ וַיֵּת יִדְלָף וַיֵּת בְּתוּאֵל

Бетуэл же родил Ревекку. Восьмерых
этих родила Милка Нахору, брату
Авраамову.

ובתואל ילד את רבקה שמנה אלה ילדה מלכה
לנחור אחי אברהם

23 ובתואל ילד את רבקה שמנה אלה ילדה מלכה
לנחור אחי אברהם:

Rashi

ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה:

И наложница его, которой имя Реума,
также родила Теваха и Гахама и
Тахаша и Мааху. И.

ולחנתה ושמה ראומה וילדת אף היא ית טבח וית
גחם וית תחש וית מעכה

24 ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם הוא את טבח
ואת גחם ואת תחש ואת מעכה: (ס)

II Kings 4:1-37

הפטרה — מלכים ב

הפטרה

Now there cried a certain woman of the
wives of the sons of the prophets unto
Elisha, saying: 'Thy servant my
husband is dead; and thou knowest that
thy servant did fear the LORD; and the
creditor is come to take unto him my
two children to be bondmen.'

1 ואשה אחת מנשי בני הנביאים ^{to shriek} צעקה אל אלישע
לאמר עבדך איש מֵת ואתה ידעת כי עבדך הִיהָ יְרָא
את־יהוה ^{to lend or borrow on...} והנשה בא לקחת את שני ילדי לו
לעבדים:

And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.'

Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.

And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.'

So she went from him, and shut the door upon her and upon her sons; they brought the vessels to her, and she poured out.

And it came to pass, when the vessels were full, that she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil stayed.

Then she came and told the man of God. And he said: 'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and thy sons of the rest.'

2 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִי

מִה-יֵשְׁלֹכִי [לָךְ] בַּבַּיִת וְתֹאמְרִי אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל

בַּבַּיִת כִּי אִם-אֶסּוּף שָׁמֹן:

3 וַיֹּאמֶר לָכִי שְׂאֲלִי-לָךְ כְּלִים מִן-הַחֹוּץ מֵאֵת כָּל-שֹׁכְנֵי

diminished

[שְׁכֻנָּיִךְ] כְּלִים רַקִּים אֶל-תִּמְעָטִי:

properly

4 וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדְּלֹת בַּעֲדֶךָ וּבַעֲדֵ-בָנֶיךָ וַיִּצְקֶתְּ עַל

כָּל-הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תִסְיַעִי:

5 וְתֵלְךְ מֵאֲתֹו וְתִסְגְּרִי הַדְּלֹת בַּעֲדָהּ וּבַעֲדֵ בָנֶיהָ הֵם

מִגִּשִּׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מִיצִקֶת [מוֹצֶקֶת]:

6 וְהִיא | כְּמִלְאֵת הַכֵּלִים וְתֹאמְרִי אֶל-בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי

עוֹד כָּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כָּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֹן:

7 וְתָבֵא וְתִגְדֹל לְאִישׁ הָאֵלֵהִים וַיֹּאמֶר לָכִי מְכָרִי

אֶת-הַשָּׁמֹן וְשָׁלַמְתִּי אֶת-נִשְׁכִּי [נִשְׁכָּךְ] וְאַתָּה בְּנִיכִי

[וּבְנֵיךְ] תִּחְיִי בְנוֹתֶר: (פ)

And it fell on a day, that Elisha passed to Shunem, where was a great woman; and she constrained him to eat bread. And so it was, that as oft as he passed by, he turned in thither to eat bread.

And she said unto her husband: 'Behold now, I perceive that this is a holy man of God, that passeth by us continually.

Let us make, I pray thee, a little chamber on the roof; and let us set for him there a bed, and a table, and a stool, and a candlestick; and it shall be, when he cometh to us, that he shall turn in thither.'

And it fell on a day, that he came thither, and he turned into the upper chamber and lay there.

And he said to Gehazi his servant: 'Call this Shunammite.' And when he had called her, she stood before him.

And he said unto him: 'Say now unto her: Behold, thou hast been careful for us with all this care; what is to be done for thee? wouldest thou be spoken for to the king, or to the captain of the host?' And she answered: 'I dwell among mine own people.'

8 וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֶלְיָשָׁע אֶל־שׁוֹנִים וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה
וַתַּחְזֹק־בּוֹ לֵאכֹל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסַר שָׁמָּה
לֵאכֹל־לָחֶם:

9 וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יֹדְעָתִי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים
קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד:

10 נַעֲשֶׂה־נָּא ^{something lofty} עֲלִית ^{lamp} וּמִנְוֶה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה:
וְשִׁלְחָן וְכִסֵּא

11 וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסֶר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה:

12 וַיֹּאמֶר אֶל־גִּחְזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוֹנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ
וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו:

13 וַיֹּאמֶר לוֹ אִמְרָנָא אֵלֶיָּה הִנֵּה תַרְדֵּת | אֵלֵינוּ
אֶת־כָּל־הַתַּרְדֵּת הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ הַיּוֹם
לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שָׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ
עַמִּי אֲנִכִּי יֹשֶׁבֶת:

And he said: 'What then is to be done for her?' And Gehazi answered: 'Verily she hath no son, and her husband is old.'

And he said: 'Call her.' And when he had called her, she stood in the door.

And he said: 'At this season, when the time cometh round, thou shalt embrace a son.' And she said: 'Nay, my lord, thou man of God, do not lie unto thy handmaid.'

And the woman conceived, and bore a son at that season, when the time came round, as Elisha had said unto her.

And when the child was grown, it fell on a day, that he went out to his father to the reapers.

And he said unto his father: 'My head, my head.' And he said to his servant: 'Carry him to his mother.'

And when he had taken him, and brought him to his mother, he sat on her knees till noon, and then died.

And she went up, and laid him on the bed of the man of God, and shut the door upon him, and went out.

14 וַיֹּאמֶר וְמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי אֲבֵל בֶּן אִין-לָהּ
וַאִישָׁה זָקֵן:

15 וַיֹּאמֶר קְרֹא-לָהּ וּקְרֹא-לָהּ וְתַעֲמִד בַּפֶּתַח:

16 וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲתִי [אֶת] הַבֶּקֶת בֶּן
to clasp

וְתֹאמַר אֶל-אֲדֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-תִּכְנֹב בְּשַׁפְּחוֹתָי:

17 וַתֵּהָר האִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה

אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

18 וַיִּגְדֵּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו אֶל-הַקְּצָרִים:
to dock off

19 וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל-הַנָּעַר שְׂאֵהוּ
אֶל-אִמּוֹ:

20 וַיִּשְׂאֵהוּ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל-בְּרִכֶּיהָ עַד-

הַצָּהֳרַיִם וַיָּמָת:
a light

21 וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ
וַתֵּצֵא:

And she called unto her husband, and said: 'Send me, I pray thee, one of the servants, and one of the asses, that I may run to the man of God, and come back.'

And he said: Wherefore wilt thou go to him today? it is neither new moon nor sabbath.' And she said: 'It shall be well.'

Then she saddled an ass, and said to her servant: 'Drive, and go forward; slacken me not the riding, except I bid thee.'

So she went, and came unto the man of God to mount Carmel. And it came to pass, when the man of God saw her afar off, that he said to Gehazi his servant: 'Behold, yonder is that Shunammite.

Run, I pray thee, now to meet her, and say unto her: Is it well with thee? is it well with thy husband? is it well with the child?' And she answered: 'It is well.'

And when she came to the man of God to the hill, she caught hold of his feet. And Gehazi came near to thrust her away; but the man of God said: 'Let her alone; for her soul is bitter within her; and the LORD hath hid it from me, and hath not told Me.'

22 וַתִּקְרָא אֶל-אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי אֶחָד

a female
donkey

מִן-הַנֶּעְרִים וְאֶחַת הָאֲתֹנוֹת וְאֶרְצָה עִד-אִישׁ

הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה:

23 וַיֹּאמֶר מָדוּעַ אַתִּי [אַתָּה] הִלַּכְתִּי [הַלַּכְתִּי] אֵלָיו הַיּוֹם

לֹא-חָדָשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם:

24 וַתַּחַבֵּשׁ וַתִּתֵּן וַתֹּאמֶר אֶל-נֶעֱרָה נָהֵג וְלֹךְ

to drive
forth

to wrap
firmly

to inclose

אֶל-תַּעֲצֹר לִי לְרֹכֵב כִּי אִם-אֶמְרָתִי לֹךְ:

25 וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הָהָר הַכַּרְמֶל וַיְהִי

כִּרְאוֹת אִישׁ-הָאֱלֹהִים אֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחִזִּי

that

נִעְרָו הִנֵּה הַשּׁוֹנֵמִית הִלֹּךְ :

26 עֲתָהּ רוֹץ-נָא לִקְרֹאתָהּ וַאֲמַרְלָה הַשָּׁלוֹם לָךְ הַשָּׁלוֹם

לְאִישׁךָ הַשָּׁלוֹם לְיִלְדְּךָ וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם:

27 וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הָהָר וַתַּחֲזֹק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ

to slacken

to push
away or
down

גִּיחִזִּי לְהִדְפָּהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הֲרַפָּה לָּךְ

to be bitter

כִּי-נִפְשָׁה מָרָה לָּךְ וַיְהִי הָעֵלִים מִפְּנֵי וְלֹא הִגִּיד

לִּי:

Then she said: 'Did I desire a son of my lord? did I not say: Do not deceive me?'

Then he said to Gehazi: 'Gird up thy loins, and take my staff in thy hand, and go thy way; if thou meet any man, salute him not; and if any salute thee, answer him not; and lay my staff upon the face of the child.'

And the mother of the child said: 'As the LORD liveth, and as thy soul liveth, I will not leave thee.' And he arose, and followed her.

And Gehazi passed on before them, and laid the staff upon the face of the child; but there was neither voice, nor hearing. Wherefore he returned to meet him, and told him, saying: 'The child is not awaked.'

And when Elisha was come into the house, behold, the child was dead, and laid upon his bed.

He went in therefore, and shut the door upon them twain, and prayed unto the LORD.

28 וַתֹּאמֶר הַשְׂאֵלְתִּי בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי הֲלֹא אִמְרֵתִי לֹא

to mislead
תִּשְׁלֶה אֵתִי:

29 וַיֹּאמֶר לְגִיחִזִּי חָגֵר מִתְּנִידָךְ וְקַח מִשְׁעֲנִתִּי בְיָדְךָ

support

to gird on

וְלֹדְךָ כִּי־תִמָּצֵא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנֻהוּ וְכִי־יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא

תַּעֲנֶנּוּ וְשִׁמַּת מִשְׁעֲנִתִּי עַל־פְּנֵי הַנֶּעֱר:

30 וַתֹּאמֶר אִם הַנֶּעֱר חַי־יְהוָה וְחִי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזֹבְךָ וַיָּקָם

וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ:

31 וַיַּחֲזִי עָבֵר לִפְנֵיהֶם וַיִּשָּׂם אֶת־הַמִּשְׁעָנָה עַל־פְּנֵי הַנֶּעֱר

a
hearkening

וַאִין קוֹל וַאִין קָשָׁב וַיָּשָׁב לִקְרֹאתוֹ וַיֹּגֵדְלוֹ לְאִמּוֹ

to awake

לֹא הָקִיץ הַנֶּעֱר:

32 וַיָּבֹא אֵלִישָׁע הַבֵּיתָה וְהִנֵּה הַנֶּעֱר מֵת מְשֻׁכָּב

עַל־מִטָּתוֹ:

33 וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה:

And he went up, and lay upon the child, and put his mouth upon his mouth, and his eyes upon his eyes, and his hands upon his hands; and he stretched himself upon him; and the flesh of the child waxed warm.

Then he returned, and walked in the house once to and fro; and went up, and stretched himself upon him; and the child sneezed seven times, and the child opened his eyes.

And he called Gehazi, and said: 'Call this Shunammite.' So he called her. And when she was come in unto him, he said: 'Take up thy son.'

Then she went in, and fell at his feet, and bowed down to the ground; and she took up her son, and went out.

34 וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל-הַיֶּלֶד וַיִּשֶׁם פִּי עַל-פִּי וְעֵינָיו עַל-עֵינָיו

וְכַפָּיו עַל-כַּפּוֹ [כַּפָּיו] וַיִּגְהַר עָלָיו וַיַּחֲם בְּשָׁר הַיֶּלֶד:

35 וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בֵּית אַחַת הַנָּה וְאַחַת הַנָּה וַיַּעַל

וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוֹרֶר הַנָּעַר עַד-שִׁבְעַ פְּעָמִים

perhaps to
diffuse

to
prostrate
oneself

וַיִּפְקַח הַנָּעַר אֶת-עֵינָיו:

36 וַיִּקְרָא אֶל-גִּיחִזִּי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל-הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת

וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בִנִּי:

37 וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל-רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אֶרֶצָהּ וַתִּשָּׂא אֶת-בְּנָהּ

וַתֵּצֵא: (פ)